

Dijital Ağlarda Bir Heyula* Dolaşıyor: Gönüllü Çevirmenler Tarafından Karl Marx'ın Yeniden Yazımı*

A Spectre Is Haunting Digital Network: Rewriting Of Karl Marx By Volunteer Translators

Hasan Mert Demirsoy¹ , Zeynep Süter Görgüler²

¹Yüksek lisans öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Yüksek Lisans Programı İstanbul, Türkiye

²Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı İstanbul, Türkiye

Sorumlu yazar/

Corresponding author : Zeynep Süter Görgüler

E-posta / E-mail : zeynepsuter@gmail.com

* Bu çalışma 21-22 Aralık 2023 tarihleri arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından düzenlenen 10. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan "Dijital Ağlarda Marx'ı Yeniden Yazmak ve Çevirmek: Öncül Analitik Felsefe Topluluğu" başlıklı bildirinin güncellenmiş ve genişletilmiş halidir. İlgili bildirinin özeti için bkz. <https://sbe.yildiz.edu.tr/duyurular/626/10-YSBK-Bildiri-%C3%96zetleri-Kitap%C4%B1>

ÖZ

Gelişmeye devam eden ağ toplumu birçok alan gibi çeviriyi de yeniden inşa etmektedir. Çeviri pratiğinin farklı süreçlerle gelişip farklı sonuçlar doğrultusunda deneyimlendiği dijital çağda yeniden yazım ve yeniden çeviri pratikleri de bu dönüşümden etkilenmekte ve ağ toplumunda yükselen demokratikleşme hareketlerine dahil olmaktadır. Karl Marx'ın fikirlerini yeniden yazan ve yeniden çeviren bir açık bilim hareketi olan Öncül Analitik Felsefe topluluğu da Türkiye'de daha yaygın görülen kıta felsefesi geleneğinin yerine analitik felsefe geleneğini öne çıkarırken yeniden yazım ve yeniden çeviri pratiklerine başvurmaktadır. Topluluk, Marx'ın "yabancılaştırma" kavramı, "sömürgecilik" ve "tarihsel sınıf mücadelesi" gibi temalar çerçevesindeki fikirlerine yönelik gerçekleştirdiği yeniden yazımı ve yeniden çeviriyi analitik felsefe perspektifinden yapmaktadır. Bütün bu bilgiler ışığında, Öncül Analitik Felsefe topluluğunun gönüllü çevirmenlerinin profilleri, Karl Marx'ın fikirlerini yeniden yazım ve yeniden çeviri sebepleri, süreçleri, Marx'ın fikirlerinin yeniden yazımının bugünün toplumunda ne ifade ettiği, "çevrimiçi sosyal çeviri", "çevrimiçi işbirlikçi çeviri", "topluluk çevirisi" ve "kullanıcı türevli çeviri içerik üretimi" kavramları çerçevesinde netnografik çözümleme yöntemiyle incelenmektedir. Bu çerçevede gerçekleştirilen kaynak-erek temelli içerik çözümlemesinin ardından sözü edilen topluluğun kurucusu, yazarı ve çevirmeni ile yapılan söyleşiden elde edilen yanıtlara tematik çözümleme uygulanmaktadır. Bunun sonucunda dijital ağlarda Marx'ın fikirlerinin analitik felsefe geleneğinden hareketle yeniden yazımı ve yeniden çevirisinin sadece Marx'a farklı bir bakış getirmesi değil, aynı zamanda ağ toplumunda gerçekleşen demokratikleşme hareketlerine de katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi sosyal çeviri, gönüllü çevirmenler, Karl Marx, Öncül Analitik Felsefe topluluğu, yeniden yazım ve yeniden çeviri

Başvuru / Submitted : 06.03.2024

Revizyon Talebi /
Revision Requested : 05.04.2024

Son Revizyon /
Last Revision Received : 27.04.2024

Kabul / Accepted : 28.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

*Komünist Manifesto'da geçen "Avrupa'da bir heyula dolaşiyor. Komünizm heyulası" ile birlikte "heyula" sözcüğü hem politik bir slogan içeriği haline gelmiş hem de Jacques Derrida gibi düşünürler tarafından bir inceleme konusu olarak görülmüş, değişik anlamlarda kullanılmıştır. Komünist Manifesto'da geçen bu cümleden yapılabilecek bir çıkarımla bahsi geçen heyula komünizmin heyulasıdır ve Çar, Papa gibi Avrupa'nın büyük liderleri bu heyulayı yok edebilmek adına kutsal bir ittifak oluşturmuştur (Marx & Engels, 2015). Derrida'nın kendi tanımladığı "musallat olma" durumunu yine kendi türettiği ve Türkçe'ye "musallatoloji" ve "hayaletbilimi" olarak geçen terimden incelemek mümkündür.

ABSTRACT

Rewriting practices are changing in the digital age. One open science movement is the Öncül Analitik Felsefe [Premise Analytical Philosophy] community, rewrites and retranslates the ideas of Karl Marx through the tradition of analytical philosophy instead of the continental philosophy tradition that is more common in Türkiye. The community rewrites and retranslates Marx's ideas within concepts such as alienation, colonialism, and historical class struggle. In light of this information, this study examines within its scope the profiles of the volunteer translators of the Öncül Analitik Felsefe community, their reasons for rewriting and retranslating Karl Marx's ideas, their processes, and what the rewriting of Marx's ideas means in today's society. The study uses the netnographic analysis method to conduct the analysis within the framework of the concepts of online social translation, online collaborative translation, community translation, and user-derived translation content production. Following the source-target based content analysis carried out within this framework, the study applies a thematic analysis to the answers obtained from the interview conducted with the founder of the mentioned community. As a result, the rewriting and retranslating of Marx's ideas in digital networks based on the analytical philosophy tradition is seen will not only bring a different perspective to Marx but also contribute to the democratization of the network society.

Keywords: Karl Marx, online social translation, Öncül Analitik Felsefe community, rewriting and retranslation, volunteer translators

EXTENDED ABSTRACT

Information being more accessible through digital networks in the 21st century has enabled ideas to be introduced not only through ideologues and limited news sources but also through new media literates, and this has enabled Karl Marx's ideas to be rewritten and retranslated by different actors. This article examines four pieces of content the *Öncül Analitik Felsefe* community has rewritten and retranslated from English to Turkish concerning the concept of alienation as developed by Marx and some relational concepts Marx had emphasized such as colonialism and historical class conflict. Rewriting is one of the concepts this study focuses on and defining it is essential. Rewritings represent all factors related to the formation of the image of an author or a work in the target culture. Whatever the purpose, rewritings reflect a certain ideology and poetics, directing literature to function in a certain way in a society (Lefevere, 2004). Additionally, this research is based theoretically on such translation practices that have arisen around virtual experiences and algorithms as online social translation, online collaborative translation, community translation, and user-derived translation content production. In addition, the study interviewed the founder of the community about the community and analyzed the responses using netnographic analysis methods, which focus on virtual network communities, the users who interact with each other in online environments, and their actions. The *Öncül Analitik Felsefe* community is an open science community and its rewritings and retranslations of Marx has been undertaken with an understanding derived from the tradition of analytical philosophy as opposed to the Marxist understanding that is dominant in Türkiye and that had derived from the tradition of continental philosophy. This assists in the comparison for understanding both traditions better, because unlike the characteristics of the continental philosophical tradition such as literary expression and a distant stance toward natural sciences, analytic philosophy is based on linguistic, logical, and conceptual analyses that don't make the literature an actor of philosophy. The analytical philosophical tradition is criticized for ignoring many injustices because it does not have a historical perspective. On the contrary, ideological prejudices and experiences in the continental philosophy tradition may come to the fore. This analytic and rational understanding aims to position Marxism on a more rational basis by pulling it away from the ideological and historical perspective. In light of all this information, the article will question whether the contents can be defined as active and critical by considering the production and consumption conditions of the retranslation. The article will examine the volunteer translators' motivations, rewriting and retranslation strategies, and ethical stances, as well as whether a relationship can be established between the analytical Marxist approach built around the rewriting and translation of Marx in the mentioned community and democratic values. In order to understand the purposes for which the *Öncül Analitik Felsefe* community has rewritten and retranslated Marx's ideas and to analyze the rewriting process of the community, certain results have emerged in light of the concepts highlighted within the scope of the study. The study has determined in detail the characteristics of the examined retranslation practices examined based on Anthony Pym and Yanjie Li's thoughts on retranslation. The study has revealed that retranslating using digital networks enables the retranslation practice to be more accessible to the masses by establishing a dialogue between the reader and the translator thanks to the accessibility of the data that comes with open science, especially for a community that produces and circulates open science content such as the *Öncül Analitik Felsefe* community. In addition, this study has aimed to contribute to the expansion and diversification of the definition and application areas of the concept of rewriting through digital networks.

1. Giriş

Geride bıraktığımız yirminci yüzyıl, beraberinde getirdiği Soğuk Savaş ile birlikte Karl Marx, yirminci yüzyılın otoriter rejimi olarak görülen komünizmin fikir babası olarak akıllara gelmektedir. Aslında felsefeden ekonomiye birçok alanda eserler vermiş Karl Marx, daha çok politik sebeplerden ötürü hala günümüzün tartışmalı filozoflarından biridir. Yirmi birinci yüzyılda ise bilginin dijital ağlar üzerinden daha ulaşılabilir olması, fikirlerin sadece ideologlar ya da kısıtlı haber kaynaklarından değil, yeni medya okuryazarları tarafından da tanıtılmasıyla birlikte birçok düşünürün fikir dünyalarına farklı çerçevelerden bakmak mümkün hale gelmiştir. Karl Marx'ın fikirleri, fikirlerinin yirminci yüzyıldan bugüne dek farklı aktörler tarafından farklı şekillerde yorumlanması ve toplumlara aktarılması da Marx'ın fikirlerinin yukarıda bahsi geçen duruma örnek verilebileceğini göstermektedir. Marx'ın fikirlerinin geçmişte birçok kez yaşandığı gibi devlet yapılanmasıyla topluma empoze edilmesiyle değil, bugünün demokratik değerlerin inşa ettiği ağ toplumlarında dolaşımıyla Marx'ın fikirlerinin günümüz dünyasının sorunları konusunda ne anlam ifade ettiğini görebilmek mümkündür. Marx'ın fikirlerinin günümüz dünyasının belli başlı problemlerine ışık tutması aslında bu fikirlere bir geri dönüşü de temsil etmekte ama bu geri dönüş saf bir ideolojik dönüş değildir. Burada bahsi geçen dönüş, Marksist fikirlerin ve bu fikirlerden türeyen, özgürlük ve eşitlikle iç içe geçmiş kavramların bir şekilde sürekli gün yüzüne çıkmasıdır. Daha anlaşılır bir açıklama için Jacques Derrida'nın "heyûla" tanımını incelemek faydalı olacaktır. Derrida heyûlayı *Spectres de Marx* adlı kitabında ele almış ve manifestonun Fransızca çevirisinde "dolaşmak" yerine "musallat olmak" yani "hanter" fiili kullanıldığı için Derrida da incelemesini bu çeviriye göre yapmıştır. Bu "musallat olmak" durumundan yani Fransızca "la hantise" kelimesinden yola çıkarak Marksizmin geri dönüşünü işaret etmiştir (İnsel, 2024, parag. 1-3). Yeniden yazım ve yeniden çeviri de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, Karl Marx'ın iktisat ve siyaset teorilerinin ve anlayışının ya da başka bir deyişle Marksist siyasal felsefenin, açık bilim içerikleri üreten Öncül Analitik Felsefe¹ topluluğu tarafından *yeniden yazımı ve yeniden çevirisi* üzerine netnografik bir çözümleme gerçekleştirilmektedir. Öncül Analitik Felsefe topluluğu yeniden yazdığı ve İngilizceden Türkçeye yeniden çevirdiği bilimsel içeriklerde analitik felsefenin argümantatif doğasına dikkat çekmekte ve bu çerçevede söz konusu toplulukta gönüllü yazarlar ile çevirmenlerden oluşan analitik felsefeciler başvurdukları argümanları öncüller aracılığıyla yeniden inşa etmektedirler. Çalışmanın öneminin kavranabilmesi için Öncül Analitik Felsefe topluluğu için bir amaç olan analitik felsefe, bununla birlikte Analitik Marksizm de bu araştırmada incelenmektedir. Analitik felsefeyi Türkiye'de daha tanınır kılmak adına çalışmalar yürüten Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından üretilen dergide analitik felsefe ve bu felsefi bakış açısının getirilerine, Türkiye'de hakim olan kıta felsefesine kıyasla farklarına, okuyucuyu bilinçlendirmek adına çokça değinilmiştir. Türkiye'de tarihi çok da eskilere dayanmayan analitik felsefe geleneği ve analitik Marksizm, Öncül Analitik Felsefe topluluğu gibi oluşumların dijital ağlar, sosyal medya ve internet siteleri üzerinden yaptıkları yeniden çeviriler ve yeniden yazımlar ile ürettikleri içeriklerle aslında Türkiye'de tanınırlık da kazanmaktadır.

Bu çalışmada, ilgili açık bilim topluluğu tarafından Marx'ın yeniden yazılan ve yeniden çevrilen düşüncelerinin tümüne yer vermek mümkün olmadığı için, Marx tarafından geliştirilen "yabancılaşma" kavramı ve Marx'ın üzerinde durduğu "sömürgecilik" ve "tarihsel sınıf çatışması" gibi ilişki kavramları ve anlayışlar etrafında yeniden yazılan ve yeniden çevrilen dört içerik mercek altına alınmaktadır. Bu doğrultuda yürütülen netnografik içerik çözümlemesinin ardından Öncül Analitik Felsefe topluluğunun kurucusu, yazarı ve çevirmeni ile gerçekleştirilen söyleşiye yer verilmektedir. Araştırmanın birincil kavramsal dayanağını yeniden yazım (Lefevre, 2004) ve yeniden çeviri pratiğine (Pym, 2014; Li, 2013; Koskinen ve Paloposki, 2003) ilişkin yaklaşımlar oluştururken, ikincil düzlemde ise dijital performanslar etrafında çeviri pratiğine ve çevirmen kimliğine yönelik tanımlanan yeni üretim ve deneyim alanları ele alınmaktadır. Bu çerçevede, sanal deneyimler ve algoritmalar etrafında yükselen çeviri pratiklerini konu alan "çevrimiçi sosyal çeviri" (Dolmaya ve Ramos, 2019), "çevrimiçi işbirlikçi çeviri" (Jiménez-Crespo, 2019; Pym, 2019), "topluluk çevirisi" ve "kullanıcı türevli çeviri içerik üretimi" (O'Hagan, 2009) gibi kavramlar araştırmada ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, çevirmenin dijital bedenlenişini açıklayan "gönüllü çevirmen" (Gambier, 2016; Pérez-González ve Susam-Saraeva, 2012) ve "angaje ve aktivist çevirmen" (Gambier, 2012) kimliklerine vurgu yapan kavramlar çalışmada yol gösterici niteliktedir. Yeniden çeviri eyleminin, "demokratik" bir değer yaratma aracı (Demirel ve Görgüler, 2015; Demirel ve Görgüler, 2019; Pérez-González, 2010) olarak kavramsallaştırıldığı yaklaşımlar yine bu araştırmanın kuramsal dayanakları arasında bulunmaktadır.

Açık bilim, bilimsel araştırmaların şeffaflık ve işbirliği gibi belirli ilkelere dayandırılarak yürütülmesini destekleyen yaklaşımdır. Verilerin açık ve kolaylıkla ulaşılabilir olması, bilim insanları ya da herhangi bir bilimsel alanda çalışmayan kullanıcılar tarafından her kaynağa, analize ulaşılabilirliği ve değerlendirilebilmesi açık bilim yaklaşımını kapsayıcı hale

¹ İlgili topluluğun internet sayfasına ulaşmak için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/>

getiren özelliklerden birkaçıdır (Pamplona, 2022, parag. 7). Açık bilim toplulukları, gönüllülük esası etrafında bilimsel üretimin gerçekleştiği çevrimiçi oluşumlar olarak anlam kazanmaktadır. Bilim 2.0 hareketi olarak da tanımlanan bu yöndeki çevrimiçi paylaşım ortamlarında, bilimsel içeriklerin yeniden üretiminden ya da deyim yerindeyse yeniden yazımından ve yeniden çevirisinden söz etmek mümkündür. Kullanıcının, bilimsel yeniden üretim ve dolaşım ağının her aşamasında aktif rol üstlenmesi açık bilim topluluklarını demokratik iletişim ortamları olarak yapılandırmaktadır.

Öncül Analitik Felsefe topluluğu yaptığı Marx yeniden çevirilerinde Türkiye’de hakim olan ve kıta felsefesi geleneğinden türemiş Marksist anlayışın aksine analitik felsefe geleneğinden çıkan bir Marksist anlayışla yeniden çevrilmiştir. Bu anlayış, Marksizmi ideolojik ve tarihsel bakıştan uzağa çekerek, kendince onu daha rasyonel bir zemine konumlandırmayı hedef almaktadır. Bu da Türkiye’de alışlagelmiş bir anlayış olmadığı için, Öncül topluluğu tarafından yapılan yeniden yazım ve yeniden çeviri, aslında sadece Türkiye’de değil, birçok ülkede oturtulmuş sosyo-kültürel ve Türkiye’de hakim olan Marksist geleneğe bir karşı duruş ortaya koymaktadır. Bütün bunların ışığında Karl Marx hakkında yapılan çevirilerin analitik felsefe geleneği perspektifinden yeniden yazımı bu geleneğe aşına olmayan toplumlar için ideolojiden, yıllardır süregelen Marksist figürlerden ve onların geliştirdikleri fikirlerden arındırıldığında, Marx’ın manifestosunun saf bir modernist felsefe örneği olarak ortaya çıkmasını sağlayacaktır (Guo, 2022, s. 292).

Öncül Analitik Felsefe topluluğunun Marx’ın fikirlerine yönelik yürüttüğü yeniden yazım ve yeniden çeviri faaliyetlerini netnografik bir çözümleme yöntemiyle inceleyen bu çalışmanın araştırma soruları şu şekildedir:

- İlgili topluluk tarafından ağlar etrafında yapılan Marx’ın yeniden çevirisini üretim ve tüketim koşulları göz önünde tutularak “aktif” ve “kritik” nitelikli içerikler olarak tanımlamak mümkün müdür?
- Bu süreci deneyimleyen ve analitik felsefeci olarak nitelendirilen gönüllü çevirmenlerin motivasyonları, benimsedikleri yeniden yazım ve yeniden çeviri stratejileri ile etik tutumları nelerdir? Bunlar hangi kavramlar etrafında tanımlanmaktadır?
- Söz konusu Marx kavramlarının ve fikirlerinin adı geçen açık bilim topluluğu tarafından yeniden yazılması ve yeniden çevrilmesi analitik bir felsefe hareketi olarak okunabilmekte midir? Bu noktadan hareketle, ilgili toplulukta Marx’ın yeniden yazımı ve yeniden çevirisi etrafında inşa edilen analitik marksist yaklaşım ile demokratik değerler arasında bir ilişkisellik kurulabilmektedir?

Yukarıda değinilen sorulara yanıtlar arayarak, bu çalışmada yeniden yazım ve yeniden çeviri kavramına ilişkin tanımlar ile sanal deneyimler etrafında şekillenen çeviri pratiklerini ve çevirmenin dijital bedenlenişini konu alan yaklaşımlar ışığında, Öncül Analitik Felsefe topluluğu etrafında yükselen Marx’ın yeniden yazım ve yeniden çeviri hareketi netnografik çözümleme odağında tartışmaya açılmaktadır.

2. Türkiye’de Karl Marx Çevirileri

2.1. Tarihsel Bir Genel Bakış

Aslında felsefeden ekonomiye birçok alanda eserler vermiş olan Karl Marx, daha çok politik sebeplerden ötürü hala günümüzün en tartışmalı filozoflarından biridir. Fikirleri yirminci yüzyılda birçok ülkede farklı şekillerde algılanan Marx’ın, birçok ülkede farklı bir çeviri serüveni olmuştur. Bu serüveni okuyabilmek için sadece Marx’ın bireysel olarak üzerinde çalıştığı eserleri değil, Türkiye’de sol politik geleneğin de çeviri serüvenini incelemek gerekmektedir. Türkiye’nin sosyalist fikirlerle ilk kez buluşması Osmanlı Devleti’nin son yıllarına dayanmakla birlikte, yaygın olarak altmışlı yılların ideolojik furyası ile yaşanmıştır. Dünyada yayılan gençlik hareketleri ve beraberinde getirdikleri politik, ideolojik dalgadan Türkiye de etkilenmiş, bu dönemde çıkarılan dergiler, gazeteler ve yapılan çeviriler aracılığıyla bahsi geçen fikirler toplumda yer etmeye başlamıştır. Bu yer etme süreci *Devrim*, *Ant*, *Yön* gibi sol görüşleri temsil eden dergiler ve Abdi İpekçi, Behice Boran, Pertev Boratav gibi dönemin sol görüşlü tanınmış figürleri aracılığıyla gerçekleşmiştir (Albiz, 2018, s. 78). Dergiler ve aydınlarca çok kez tartışılan bu düşüncelerin edebiyata ve bağlantılı olarak çeviriye yansması da son derece doğaldır. Bu dönemde birçok yabancı ideolojik eser Türkçeye çevrilmiştir. Edebiyat ve siyasetin birbirinden etkilenmesi sonucunda Türkiye birçok yeni eseri çeviri yoluyla kendine katarken, toplum da siyaset yoluyla yeni fikirlere ulaşmıştır. Altmışlı yıllar tamamlanırken Marx, Engels, Lenin, Bertrand Russel, Troçki gibi figürler, sol düşünceler üzerine çalışmış yazarlar, Sovyet edebi eserleri Türkçe’ye çevrilmiştir (Albiz, 2018, s. 89, 106).

Marx’ın çalışmalarından bahsetmek gerekirse, Osmanlı Devleti’nde Marx ilk kez 1871’de çevrilip yayınlanmıştır (Uçar, 2021). Sonrasında zaman zaman, bir yandan farklı coğrafyalarda sosyalist hareketlerin de artmasıyla birlikte, Marx’ın farklı eserleri de yayınlanmaya başlamıştır. Örneğin *Kapital*, her ne kadar çevirirken kısaltılmış olsa da Jön Türk devrimini takiben çevrilmiştir. Rusya’da Ekim Devrimi, Türkiye’de ise batı emperyalizmine karşı verilen Milli Mücadele’nin, Türkiye gibi progresif bir yolda ilerleyen yeni Sovyet hükümeti tarafından desteklenmesi, *Kapital*’i

yeniden gündeme getirmiş ve otuzlu yıllarda yeniden çevrilmesini sağlamıştır (Savran ve Tonak, 2018, s. 128). *Komünist Manifesto* ise ondokuzuncu sonlarında yapılan bir çeviri girişimine rağmen ilk kez 1908 yılında, Meşrutiyet'in ilanını takiben çevrilmiştir. Ancak bu çeviri eserin sadece beş sayfalık bir kısmını kapsamaktadır. Tamamlanmayan başka bir girişim 1919-20 yılları arasında Mustafa Suphi'nin *Komünist Beyannamesi* adlı eseri olmuştur (Marx & Engels, 2015, s. 99). Sonrasında Şefik Hüsnü, yine *Komünist Beyannamesi* ismiyle *Komünist Manifesto*'yu çevirmiştir ve bu çeviri 1923 yılında basılarak, *Manifesto*'nun ilk basılı çevirisi olmuştur (2015, s. 99).

2.2. Felsefe Geleneği Odaklı Genel Bir Bakış

Türkiye'de, Karl Marx'ın düşüncelerinin yeniden yazımı ve çevirisi, çeşitli toplumların kültürleri ve ideolojik duruşları gibi kriterlere bağlı olarak çeşitli değişikliklere uğramaktadır. Bu kriterler arasında öne çıkan ve dönüştürücü etkiye sahip olanı, Türkiye'deki yaygın felsefe geleneğine dayanmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'deki sol ve Marksist düşünceyle ilgili çeviri tarihine yönelik genel bir incelemenin yapılabilmesi için, felsefe geleneğine ve Türkiye'de öne çıkan felsefe geleneğine değinmek yerinde olacaktır.

Kıta ve analitik olacak şekilde felsefe geleneklerini iki başlık altında incelemek mümkündür. Türkiye'de hakim olan görüş kıta felsefesi olduğundan, tartışmalar ve çalışmalar da genellikle bu çerçevede yapılmaktadır. Avrupa kıtasında, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde de üstün olan kıta felsefesine kıyasla analitik felsefe, kıta felsefesine kıyasla daha kısıtlı bir tarihe sahip olup, İngiltere ve Amerika'da öne çıkmaktadır (Seferoğlu, 2019 parag. 12). Temeline bakıldığında on dokuzuncu yüzyılda yaşamış, analitik felsefe geleneğinin kurucularından görülen, Bertrand Russel gibi analitik felsefenin öncülerinden olan isimlerin de çokça etkilendiği Alman filozof Gottlob Frege'ye kadar gidilebilmektedir (Cussen, 2022, parag. 2). Martin Heidegger, Michel Foucault ve Jean Baudrillard gibi düşünürlerin de dahil olduğu kıta felsefesi geleneğinin sahip olduğu edebi anlatım, doğa bilimlerine karşı mesafeli olmak gibi özelliklerin aksine analitik felsefe dilsel, mantıksal ve kavramsal analizi temel almakta, edebiyatı felsefenin bir aktörü haline getirmemekte ve spesifik, dar odaklı konuları odak almamaktadır (Tümkiye, 2020, s. 293). Anlaşılacağı üzere, analitik felsefe bilime daha yakın dururken kıta felsefesi kapalı anlatımı, sanatı ve insan duygularını felsefede ön planda konumlandırması ve insan hayatına odaklanmasıyla bilime karşı daha şüpheci bir duruşa sahiptir. Bütün bunlara ek olarak, analitik ve kıta felsefesi arasındaki ideolojik duruşa bakış farkı, sadece iki ekol arasındaki ayrımı saptayabilmek için değil, aynı zamanda analitik Marksizmin çalışmalara nasıl yansıdığına dikkat çekmek isteyen bu çalışma için de oldukça büyük önem taşımaktadır. Analitik felsefede arka planda yer alan güç ilişkileri genellikle dikkate alınmaz. Ön yargıların, mağduriyetlerin önemsenmediği bu felsefi gelenek, tarihsel bir bakışa sahip olmadığı için birçok adaletsizliği görmezden gelmekle eleştirilmektedir. Kıta felsefesi geleneğinde ise yaşanmış tecrübelerin, ideolojik önyargıların yeri de olabilir (Seferoğlu, 2019, parag. 56).

Coğrafi olarak bakıldığında, analitik Marksizm okulunun kökeni Kuzey Amerika'ya dayanmaktadır. Bu çerçevede, "Zırva olmayan bir Marksizm" iddiasıyla yola çıkan yaklaşım, Marksizmi diyalektik ve tarihsel bakıştan arındırıp, onu daha analitik bir zemine oturtmayı amaçlamıştır (Kibar, 2018, s.74). Analitik Marksistlerin geleneksel Marksizme karşı oluşu gibi, geleneksel yani diyalektik Marksistler de analitik Marksistlerin yanlış metodolojik ve epistemolojik önermelerden yola çıktıklarını öne sürerler (Topakkaya, 2008, s. 392). Analitik felsefe, dolayısıyla analitik Marksizm perspektifinden yazılan metinlerin çevirilerine de bahsi geçen bu özellikler yansımaktadır.

3. Dijital ağlarda yeniden yazılan çeviri pratikleri ve çevirmen kimlikleri

İnternet, ortaya çıkışından itibaren kullanıcılarının içinde buldukları dönemle bağlantılı olarak farklı şekillerde etkileşime geçtikleri, paylaşımlar yaptıkları bir iletişim ağı olmuştur. Bu çerçevede, bireylerin ve kurumların üretim ve tüketim pratikleri ağlar etrafında yeniden inşa edilmektedir. Ağ tipi katılımcı, paylaşımcı ve işbirlikçi bir toplum-sallaşma modeli üreten bu koşulların, çeviri pratiğini ve çevirmen kimliğini nasıl dönüştürdüğüne değinmeden önce, bu araştırmanın birincil kavramsal dayanağını oluşturan yeniden yazma ve yeniden çeviri etkinliğinin doğasını ve bu eylemlerin oluşmasını sağlayan etkenleri eleştirel bir bakış açısıyla mercek altına alınması uygundur.

André Lefevre'in (2004), bir çeviri süreci olarak tanımladığı "yeniden yazımlar, yazınsal alanda iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlki, açıkça görülen yeniden yazımları, yani çevirileri; ikincisi ise daha az açık olanları, yani eleştirileri, tarih yazılarını ve herhangi bir referans çalışmasını kapsamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, yeniden yazımlar bir yazarın ve/veya bir eserin erek kültürdeki imgesinin oluşumuna yönelik tüm faktörleri temsil etmektedir. Öte yandan, yeniden yazımlar bir kültürün oluşumunda önemli bir rol oynayan diğer unsurları (ideolojik faktörler, egemen güçler ve erek toplumun mevcut estetiği gibi) ortaya çıkarmaktadır. Amaçları ne olursa olsun, yeniden yazımlar belirli bir ideolojiyi ve poetikayı yansıtarak edebiyatı bir toplumda belirli bir şekilde işlev göstermeye yönlendirmektedir" (Lefevre, 2004, s. vii). Bu bağlamda, yeniden yazım, belirli bir toplumun kontrol güçlerini içeren bir toplumsal olgu olarak kabul

edilmekte ve “güç hizmetinde gerçekleştirilen bir manipülasyondur ve olumlu yönüyle bir toplumun dönüşümüne destek olabilmektedir”. Yeniden yazma eylemi aynı zamanda “yeniliği bastırabilmekte, çarpıtılabilmekte, sınırlayabilmekte ve her türlü manipülasyonun arttığı bir çağda, çeviri gibi edebiyatın manipülasyon süreçlerini incelemeye ve yaşadığımız dünyaya yönelik farkındalık kazanmaya yardımcı olabilmektedir” (Lefevere, 2004, s. vii).

Yeniden çeviri pratiklerini tanımlamak için öncesinde neye hizmet ettiğini ortaya koyabilmek bu kavramın anlaşılabilmesi açısından daha yararlı olabilir. Çünkü bir eylem olarak yeniden çeviri, farklı bağlamlarda farklı karşılıklar bulmaktadır. Bu yüzden yeniden çeviri, basitçe bir eserin yeniden çevrilmesi olarak tanımlanamaz. Bahsi geçen bağlamlar, farklı dönemlere, kültürlere, amaçlara ve koşullara göre şekillenebilmektedir (Koskinen ve Paloposki, 2003, s. 23). Bütün bu kriterler incelendiğinde, yayınevleri, topluluklar ve çevirmenlerin de yeniden çeviri eyleminde belirleyici aktörler olduğu ifade edilebilmektedir. Bu yüzden yeniden çeviri, dijital ağlar üzerinden çevirmenler tarafından deneyimlendiğinde çevirmenin ağ toplumu üzerinden bir kimlik belirlemesini de sağlamaktadır. Bütün bu amaçlar ve koşullar bütününden yola çıkıldığında Anthony Pym’in yeniden çeviri için yaptığı sınıflandırma bu çalışma kapsamında yeniden çeviriyi anlayabilmek adına önemli bir yer taşımaktadır. Yeniden çeviri, Anthony Pym tarafından “aktif” yeniden çeviri ve “pasif” yeniden çeviri olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Pasif olarak tanımlanan yeniden çevirinin amacı “farklı okurlara ulaşmak olurken, aktif yeniden çeviride okuyucu değişmez”. Burada amaç “ideolojik ve sosyo-kültürel dayatmalara karşı bir meydan okuma ve mücadele ortaya koymaktır” (Pym, 2014, s. 82). Pym’in yeniden çeviri yaklaşımıyla paralel düzlemde gelişen bir diğer çalışmada ise yeniden çeviri pratiğinin doğasını tanımlamak adına bu pratiği üreten birbirinden farklı koşullara odaklanmak gerektiğinin altını çizen Yanjie Li, “kritik çeviri” olarak adlandırdığı yeniden çeviri türüne, kaynak metnin yeniden yorumlanabilmesi için başvurulduğunu belirtmektedir (Li, 2013, s. 1911).

Bir kavram olarak yeniden yazımın ve yeniden çevirinin belirli kalıplara oturtulması, bu kavramların içinde taşıyabileceği anlamların kısıtlanması anlamına da gelebilmektedir. Çünkü yeniden çevirinin sadece sürecini değil, amacını ve dolayısıyla içinde bulunduğu koşullar doğrultusunda tanımını etkileyen kriterler bulunmaktadır. Örneğin yeniden yazım sürecinde kaynak ve erek kültür arasındaki fark, yeniden yazımın gagesini etkileyebilmekte ve bu şekilde yeniden yazım eyleminin, bilinenden farklı bir tanımla sonuçlanmasını sağlayabilmektedir. Bu durumda yapılacak yeniden yorumların bilimsel gerçeklerle desteklenebilmesi, bu desteğin kaynakça olarak ulaşılabilir olması yeniden yazımı meşru kılacağı için, açık bilim hareketleri yeniden yazım konusunda önemli bir yer taşımaktadır. Yeniden yazım kavramı gerek uygulandığı, gerek amaçları ve süreçleri çerçevesinde ele alındığında oldukça değişken bir anlama sahip olacaktır (Arslan, 2023, s. 66, 68). Yeniden çeviri ve yeniden yazma eylemini ve bu pratikleri üreten farklı koşulları ve sonuçları eleştirel perspektiften hareketle tanımladıktan sonra, dijital ağlarda yeniden üretilen ya da başka bir deyişle yeniden yazılan çeviri pratiklerine ve çevirmen kimliklerine değinmek bu çalışma kapsamında destekleyici olacaktır. Bu noktada, “çevrimiçi sosyal çeviri” kavramını öne çıkarmak uygun olmaktadır (Dolmaya ve Ramos, 2019, s. 129). Çevrimiçi sosyal çeviri kapsamında çevirmenlik eğitimi almayan, internet kullanıcıları tarafından üretilen içeriklerin çevirisini yapan gönüllü çevirmenlerin motivasyonu, katkı verme amaçları aslında ağ toplumlarının işbirlikçi yapısına bağlı olarak şekillenmiştir. Dijital ağlar üzerindeki platformların işbirlikçi bir yapıya sahip olması, içerik üreticilerinin bu platformlara dahil olarak onları etkilemesi gibi, platformların da topladığı içeriklerle farklı kullanıcıları etkilemesi, karşılıklı bir etkileşim olduğu anlamına gelmektedir. Bu işbirlikçi çeviri, birçok aktörün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Yani çevrimiçi sosyal çeviri sadece çevirmenleri değil, çevirmenden editörlere, editörlerden, içeriği üretenlere ve hatta ortaya çıkan ürüne yorum yapan ve geri bildirim veren tüketicileri de sınırları içerisine alan bir kavramdır (2019, s. 131). Daha kesin bir tanım yapmak gerekirse, Anthony Pym işbirlikçi çevirinin “crowdsourcing”, yani “kitle kaynak” ve “topluluk çevirisi” kavramıyla aynı anlamı taşımakta olduğunu belirtmektedir. Bu da işbirlikçi çevirinin basitçe “yapılan işin genellikle gönüllü olarak yapılması” anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Pym’in konu işbirlikçi çeviri olduğunda eş anlamlısı olarak gördüğü bir diğer kavram da topluluk çevirisidir. Topluluk çevirisi kavramı web 2.0 teknolojisi temel alınarak, internet üzerinden sürdürülen çevrimiçi topluluklar tarafından yapılan çevirileri temsil etmektedir (2019, s. 132). Bütün bu kavramların tanımları çerçevesinde “çevrimiçi işbirlikçi çeviri”, bahsi geçen kavramlarla belirli açılardan aynı düzlemde yer alan bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. Jiménez-Crespo bu kavramı, maddi bir beklenti içinde olmadan, doğal ortamında kendi başına organize olabilen çevrimiçi topluluklar yoluyla internet üzerinden gerçekleştirilen ve işbirliğini temel alan çeviri pratikleri olarak tanımlamıştır (2019, s. 133).

Her geçen gün hayatımızda daha fazla yer eden dijitalleşme, birçok meslek grubunun kendini yenilemesine, farklı yerlere evrilmesine sebep olmuştur. Bu evrim, hukuktan tarıma, sosyal bilimlerden fen bilimine her alanda meslek grubu çalışanlarının öncekine kıyasla farklı yeteneklere sahip olmasını gerektirmiştir. Çeviri de bu durumdan etkilenmiş ve kendi içinde farklı meslek alanlarına ayrılarak bir değişim içine girmiştir. Böylece çeviri farklı çalışma alanları kazanmıştır (Gambier, 2016, s. 890). Bu yollarla dijital dünyada bir kimlik kazanan çevirmen, sadece dizi, film, çizgi roman gibi içerikleri değil, kimliği doğrultusunda ideolojik, politik metinleri de çevirmiştir ve bu durum, çevirmenin içeriği aktarış biçimi, yani yaptığı tercihler doğrultusunda ideolojik metinlerin perspektif kazanmasını

sağlamıştır. Hatta dijital ortamlarda habercilik görevinin önemli bir kısmı profesyonel olmayan gönüllü çevirmenlerce üstlenilmektedir (Pérez-González ve Susam-Saraeva, 2012). Dijital ağın, dijitalleşmenin köklerine gitmek, bu çalışma kapsamında gerekli değildir. Anlaşılması gereken şey dijital ağların bir araya getirici, işbirlikçi ve demokratikleşmeye yatkın doğasıdır. Bu sebepten dolayı internete Web 2.0 teknolojisinin entegrasyonundan itibaren ele almak bu çalışma çerçevesinde yeterli olacaktır. Web 2.0 teknolojisiyle birlikte bilgi edinmek için kullandığımız internet, kullanıcılarının içerik üretmesine, içeriğini dilediğince yaymasına ve tartışma ortamı yaratabilmek amacıyla farklı platformlarda yer almasına olanak sağlamıştır (O'Hagan, 2016). Bu noktada, O'Hagan'ın önemini vurguladığı “kullanıcı türevli çeviri içerik” üretimi, gönüllü çevirmenlerin faaliyetlerini açıklar niteliktedir (2009, s. 94). Bugün, siyasetten spora, söyleşilerden toplumsal hareketlere, birçok aktivitenin ilk adımları dijital dünyada atılmaktadır. Toplumsal hareketler bağlamında öne çıkan “adhokratik çeviri topluluklarında”, “aktivist” ve “angaje” olarak nitelendirilen çevirmenler ilgi alanları doğrultusunda deneyimledikleri çeviri pratikleri etrafında bir araya gelmektedirler. Böylelikle kullanıcı ağlarda çeviri yaparak bilimsel ve toplumsal üretim alanlarına etkili bir şekilde katılmakta ve aynı zamanda “demokratikleşme” yönünde gerçekleşen toplumsal hareketleri destekleyerek “sivil” bir kimlik geliştirmektedir (Demirel ve Görgüler, 2019, s. 92; Demirel ve Görgüler, 2015, s. 147; Pérez-González, 2010, s. 269). Çeviri de birçok meslek grubu gibi dijitalleşmeyle beraber dallanıp budaklanmış, birçok yeni alt meslek grubu ortaya çıkarmıştır. Hayran çevirisi, çizgi roman çevirmenliği gibi, toplumsal hareket yerine de geçebilecek kavramlar ortaya çıkmıştır. Ek olarak makine çevirisi ve yapay zekalarla birlikte ön düzenleme ya da son düzenleme işlemleri her zamankinden önemli bir hal almıştır.

Fernández-Costales'e göre, bilgiye serbest erişimi ve bilginin özgürce kullanımını öne çıkaran “fırsat eşitliği”, çeviri etrafında şekillenen topluluk temelli üretim pratikleriyle desteklenmektedir (2012, s. 20). Bu perspektiften bakıldığında, gönüllü çevirmenin ağlarda deneyimlediği süreçte “özdeşimsel” bir yaklaşım geliştirmesi ve “üst bakış” edinmesi, ilgili çevirmenin “etik” bir tutum sergilemesini desteklemektedir. Çevirmenden ağ temelli üretim ortamlarında karşılaşılabilecek etik tehditler ile mücadele etmesi için çeviri deneyiminin her aşamasında “eleştirel bir bakış açısı” geliştirmesi beklenmektedir (Gambier, 2009, s. 15).

4. Karl Marx'ı Yeniden Yazmak ve Yeniden Çevirmek: Netnografik Çözümleme

Teknolojik ağ etnografisi anlamına gelen netnografi, sanal ağ topluluklarına, çevrimiçi ortamlarda birbirleriyle etkileşime geçen kullanıcılar ve eylemleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Gözlem, söylem analizi, tematik çözümleme gibi alt araştırma tekniklerine dayanan netnografi, aşırı müdahaleci olmamakla beraber doğalcı, katılımcı, tanımlayıcı, çok metotlu, uyarlanabilir ve bağlam odaklı aşamalardan oluşur (Kozinets, 2010, s. 4). Bağlam odaklı çözümleme, çevrimiçi iletişimlerini sadece “içerik” olarak değil, sosyal bir etkileşim olarak gören netnografinin dil, tarih, anlam ve etkileşim biçimini de incelemeye almaktadır. Yazı tiplerini, sembollerini, metinleri, fotoğrafları ve videoları da incelemektedir (Kozinets, 2010, s. 5). Düzenli bir netnografi çözümlemesi için bir araştırma sorusuna veya bir dizi soruya ihtiyaç vardır. Bu sorular, netnografik çözümleme için temel alınması gereken altı adım aracılığıyla çözümlemede yerini alacaktır. Bu adımlar araştırma planlaması, giriş, veri toplanması, yorumlama, etik standartların sağlanması ve araştırma sunumu başlıklarından oluşmaktadır (Kozinets, 2010, s. 1).

4.1. İçerik Çözümlemesi

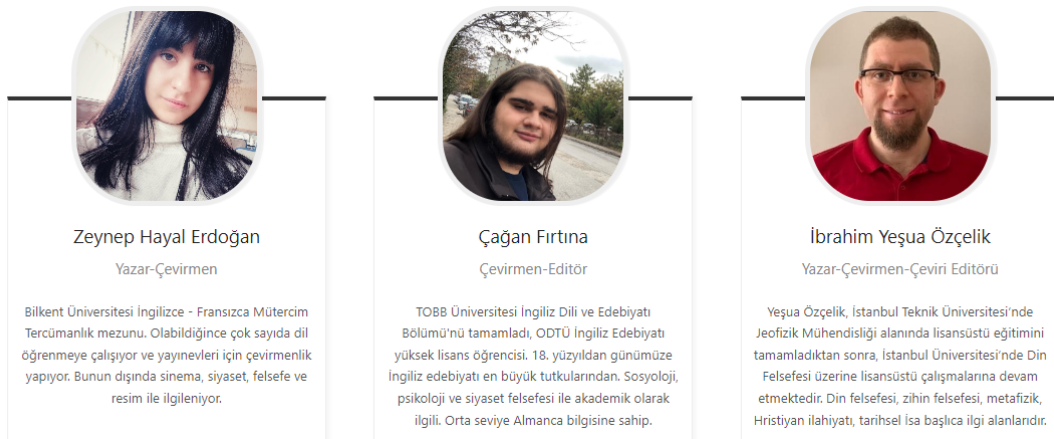
Netnografik çözümlemenin ilk basamağını oluşturan pusu aşamasında, Öncül Analitik Felsefe topluluğunun internet sitesi incelenmiş olup kurucularının, yöneticilerinin, yazarlarının ve çevirmenlerinin halka açık iletişim bilgileri mercek altına alınmıştır. Ardından topluluğun internet sayfasında yer alan ve vizyonunu açıklayan “manifestomuz” sekmesi altında bulunan veriler üzerinde durulmuştur. 2017 yılında Taner Beyter, Doğa Çapar ve Berat Mutluhan Seferoğlu tarafından kurulan Öncül Analitik Felsefe topluluğu, gönüllü çevirmenlerin çalıştığı dergi aracılığıyla çalışmalarını okuyucuya sunmaktadır. Manifestolarında belirttikleri üzere, Öncül Analitik Felsefe topluluğunun amacı Türkiye’de üniversiteler ve felsefe topluluklarında oturmuş, Türkiye’de hakim kültür olan kıta felsefesi geleneğine bir alternatif olarak analitik felsefe kültürü ortaya koymak ve bunu geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda düzenli olarak dergi çıkarırken, bir yandan da dijital ağı bir araç olarak kullanmaktadırlar (Öncül Analitik Felsefe, parag. 1-4). Topluluk, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya mecraları üzerinden yeni kullanıcılara ulaşırken, dergiye ek olarak Türkçeye kazandırılmamış felsefe, sosyoloji, biyoloji gibi birden çok alanda makaleler çevirmektedirler. İçeriklerini üretmek için kaynak olarak kullandıkları platformlara bakıldığında, pusu aşaması sonucunda birçok farklı içerik üretici internet sitesi görülmüştür. Bunların bir kısmı diğerlerine kıyasla daha fazla öne çıkmaktadır. Örneğin 1000 kelimeyi aşmayan felsefe içerikleri üreten ve Öncül Analitik Felsefe topluluğu gibi bir açık bilim hareketi olup Karl Marx dahil olmak üzere

birçok düşünürün fikirlerinin yeniden yazımını yapan *1000-Word Philosophy*² internet sitesinden alınan içerikleri Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından çevrilmiş olarak görmek mümkündür. Bununla birlikte, ilgili topluluk kitlelere ulaşabilmek, analitik felsefe geleneğini oturtabilmek için üniversitelerde, liselerde ve Ankara’da kamuya açık alanlarda sunumlar düzenleme pratikleri ortaya koyduklarını manifestolarında belirtmektedirler (bkz. Görsel 1).

Görsel 1. Öncül Analitik Felsefe topluluğu internet sayfası³

Topluluğun internet sitesinde hedeflerine yönelik bilgi verdikleri, kendilerini tanımladıkları “Manifestomuz” kısmı dışında, ana sayfada bulunan “Ekibimiz” sekmesinde de topluluğun üyeleri hakkında bilgiye ulaşılabilmektedir. Topluluk, bu sekme altında çevirmenlerinin, yazarlarının ve editörlerinin eğitim, mesleki durumları ve ilgi alanları hakkında bilgi vermektedir. Üyelerin fotoğraflarına tıkladığında ise topluluk için hazırladıkları çeviri ya da yazı içeriklerinin bir listesini erişilebilmektedir. Bu profiller incelendiğinde topluluğun bünyesindeki çevirmenlerin çoğunluğunun lisans düzeyinde olduğu, felsefeden farklı olarak tercümanlık, öğretmenlik, tıp, fizik ve birçok farklı alandan dahil olan öğrencilerle bir mozaik oluşturduğu görülmektedir (bkz. Görsel 2).

Görsel 2. Ekibimiz başlıklı sekme⁴

² İlgili topluluğun web sayfası için bkz. <https://1000wordphilosophy.com/>

³ İlgili içerik için <https://onculanalitikfelsefe.com/>

⁴ İlgili içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/ekibimiz/>

Sözü edilen topluluğun internet sitesinde yüzlerce çeviri bulunmaktadır. Topluluk, bu çevirileri, “Analitik Felsefe: Tümü”, “Bilim Felsefesi”, “Sosyal Bilimler” ve “Stanford Felsefe Ansiklopedisi” olarak sınıflandırmış, kullanıcının daha ayrıntılı bir arama gerçekleştirebilmesi için “Etik”, “Metafizik” ve “Sanat Felsefesi” gibi yirmi dört alt kategoriye ayırmıştır. Bu çerçevede, “Video İçerikleri” kısmında ise video çevirileri, topluluk tarafından hazırlanan canlı yayımlar, yine Öncül Analitik Felsefe topluluğu ya da ilgili topluluk ve bir diğer açık bilim hareketi olan Evrim Ağacı topluluğu ortaklığından üretilen bilimsel söyleşiler bulunmaktadır. Manifestolarında açıkça belli ettiği üzere ilgili topluluk, kullanıcı kitlesini analitik felsefe geleneği hakkında bilgilendirmek, Türkiye’de bu alanda hizmet veren sayılı topluluktan biri olmak istemektedir. Bu yüzden analitik felsefe içeriklerine, analitik felsefeyi tanımlayan sözlüklere, bu geleneği içinde barındıran ansiklopedilere önem vermektedir. Bu ansiklopedilere verilebilecek bir örnek de içinde analitik Marksizm gibi analitik felsefe geleneğinden beslenen yaklaşımları da barındıran *Stanford Felsefe Ansiklopedisi*’dir (bkz. Görsel 3).

Stanford Felsefe Ansiklopedisi ve İnternet Felsefe Ansiklopedisi

Görsel 3. Felsefe Ansiklopedileri başlık sekme ⁵

Gönüllülüğü esas alan topluluk, “Maddi Destek!” sekmesinde de belirttiği gibi okuyuculardan gelecek maddi desteği sadece çıkardıkları derginin yeni sayıları için değil, aynı zamanda ürettikleri YouTube içerikleri, söyleşiler için kullanacaklarını belirtmektedir. Ek olarak, aynı sayfada topluluğun ilk destekçilerinin isimleri de verilmektedir. Bu şekilde kullanıcı, topluluk ile etkileşime geçebilmektedir. Bu sayfada, söz konusu topluluk tarafından belirlenmiş olan destekçi hedef sayısı görülmektedir. Kullanıcı, topluluğa sosyal medya hesapları ya da internet sitesindeki “iletişim” sekmesi üzerinden ulaşip fikirlerini belirtebilmektedir. Bu bağlamda, topluluk ve kullanıcı arasında daha açık bir etkileşimin izi sürülmektedir (bkz. Görsel 4).

Yapacağımız bağışın bir kısmı YouTube sayfamıza düzenli olarak yüklediğimiz analitik felsefe ve diğer disiplinlere dair sunum ve söyleşilerin teknik açıdan daha kaliteli olması için gerekli ekipmanlara harcanacaktır. Diğer yandan ülkemizde çoğu dergi fiyatı matbaa ve dağıtım giderlerinden dolayı okuyucuları zorlamaktadır. Mevcut dergi fiyat politikamızı devam ettirebilmek amacıyla yapacağımız bağışın bir diğer kısmı matbaa giderleri için kullanılacaktır.

Görsel 4. Maddi Destek! başlıklı sekme ⁶

İnternet sitesinde bulunan bir diğer sekmede ise topluluğun çıkardığı dergiyi ya da dijital sürümünü sipariş etmek, her sayının içinde bulunan yazıları görmek ve okumak mümkündür. Bu sayfada öne çıkan başka bir ayrıntı ise topluluğun bünyesindeki çevirmenlerin Öncül dışında yaptıkları çeviri eserlerine yer verilmesi ve bahsi geçen eserlerin satın alınabileceği internet bağlantılarını da belirterek çevirmenin kimliğini görünür kılmamasıdır (bkz. Görsel 5).

⁵ İlgili içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/kategori/stanford/>

⁶ İlgili içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/maddi-destek/>

Yazar ve çevirmenlerimizin kaleminden çıkan veya katkı sağladıkları kitaplar:

1. Talha Gülmez: [Amerikan İç Savaşı Tarihi](#) (James Ford Rhodes)
2. Talha Gülmez: [Kaos Teorisi: Piyasa Anarşizmi Üzerine İki Makale](#) (Robert P. Murphy)
3. Beyza Nur Doğan – [Dinler Tarihi](#) (Allan Menzies)
4. Beyza Nur Doğan – [Sanrı ve Düş: William Jensen'in Gradiya Romanının Psikanaliz Işığında Bir İncelemesi](#) (Sigmund Freud)
5. Beyza Nur Doğan – [Rüya Psikolojisi: Yeni Başlayanlar İçin Psikanaliz](#) (Sigmund Freud)
6. Beyza Nur Doğan: [Bilinçaltı: Cinsellik Üzerine Üç Deneme](#) (Sigmund Freud)
7. Semih Gözen Esmer: [Engelsiz Anarşi](#) (Peter T. Leeson)
8. Semih Gözen Esmer: [İlkel Sanat](#) (Franz Boas)
9. Semih Gözen Esmer: [Dünyanın Bütün İşçileri](#) (Marcel van der Linden)

Görsel 5. Katkı Sağlayan Yazarlar ve Çevirmenler sekmesi ⁷

İlgili topluluğun internet sitesine yönelik “çeviri” ve “çevirmen” odaklı bir okuma gerçekleştirdikten sonra bahsi geçen topluluk tarafından yeniden yazılan ve yeniden çevirisi yapılan Marx kavramlarını kaynak ve erek içerik odağında ele almak yerinde olacaktır. Bu çerçevede, yeniden yazılan ve yeniden çevrilen ilgili kavramların ve yaklaşımların tamamına değinmek mümkün olmadığı için Marx tarafından geliştirilen “yabancılaşma” kavramı ve Marx’ın üzerinde durduğu “sömürgecilik” ve “tarihsel sınıf çatışması” gibi ilişkisel kavramlar ve anlayışlar etrafında yeniden yazılan dört içerik mercek altına alınmaktadır.

İçerik 1

*Marx ve Sömürgecilik – Lucia Pradella*⁸

Geleneksel metin anlayışından farklı olarak, Öncül Analitik Felsefe topluluğunun ürettiği yeniden yazımları ve çevirileri de içeren yeni medya içeriklerinin kaç kez okunduğu görülebilmektedir. Bununla birlikte ilgili içeriklerin ortalama okuma süresi de yazının ya da çevirinin bulunduğu sayfada, başlığın hemen altında mevcuttur (Bkz. Görsel 6). Okunma sayısı ve süresi, kaynak metnin bulunduğu platformda verilmemektedir. İlgili topluluk tarafından çevrilen ve 1 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan “Marx ve Sömürgecilik” başlıklı çeviri içerikte Marx’ın sömürgecilik hakkında düşünceleri konusunda yaygın inanışlar ve Lucia Pradella’nın bahsi geçen inanışlar hakkında düşünceleri yer almaktadır. Bahsi geçen yaygın düşünceleri Pradella yazısının başında belirtmiştir. Marx’ın sömürgeciliğin sermaye sürecindeki rolünü sistemli bir şekilde incelenmediği düşüncesini öne çıkaran Pradella, Marx’a yapılan eleştirilere ek olarak düşünürün Avrupa merkezci olmakla eleştirilmesine de değinmektedir.

Marx ve Sömürgecilik – Lucia Pradella

YAZAR EGE AYDIN · 1 EKİM 2022 · ANALİTİK FELSEFE:TÜMÜ / SİYASET FELSEFESİ · 1564 OKUNMA · OKUNMA SÜRESİ: 7 DAKİKA

Yaygın kaniya göre Marx, sömürgeciliğin sermaye birikim sürecindeki rolünü sistematik bir şekilde ele almamıştır. David Harvey, Marx’ın esas çalışmasının kendisini kapatmış ulusal bir ekonomiye odaklandığını söyler. Her ne kadar Kapital’in birinci cildinin ilkel birikim denilen şey hakkındaki sekizinci bölümünde sömürgecilikten bahsetse de, bu sermayenin gündelik gelişimine değil yalnızca onun tarih öncesine aittir. Benzer bir varsayıma dayanan bazı post-kolonial düşünürler Marx’ı Avrupa merkezci olmakla, hatta Batı emperyalizminin Avrupalı olmayan halkların özneliğini görmezden gelen bir destekçisi olmakla eleştirirler.

Görsel 6. Marx ve Sömürgecilik başlıklı çeviri içerik

Görsel 7’de görüldüğü gibi Öncül Analitik Felsefe topluluğu, çevirmenlerin profiline açık bir şekilde ulaşılabilir olmasını desteklemektedir. Çevirmenin fotoğrafının bulunduğu kesit üzerinden bir adres bağlantısı verilmiş olup çevirmenin yaptığı diğer çevirilere de ulaşılabilir. Hemen altında, yeni medya içeriklerinde çokça görülebilecek bir mesaj panosu bulunmaktadır. Bu pano aracılığıyla okuyucular birbirleriyle, hatta çevirmenler ya da editörlerle de iletişime geçebilmektedir.

⁷ İlgili içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/yazar-ve-cevirmenlerimiz-kaleminden-cikanlar/>

⁸ Çeviri içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/marx-ve-somurgecilik-lucia-pradella/>

Görsel 7. Çevirmen Profili ve Okuyucuyla Etkileşim Panosu başlıklı sekme

İçerik 2

*Marx'ın Yabancılaşma Teorisi'ne Başlıca Katkıları – Marcello Musto*⁹

Marcello Musto tarafından yeniden yazılan “Marx’ın Yabancılaşma Teorisi’ne Başlıca Katkıları” başlıklı içerik Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından çevrilmiş olup 6 Nisan 2023 tarihinde yayınlanmıştır. Bu yeniden yazılan içerik topluluğun öncül olabileme gayesini destekler niteliktedir. Çünkü Musto’nun çalışması sadece Marx’ın önceden Türkçe’ye çevrilmiş “yabancılaşma” kavramı üzerine duran bir metin değil, aynı zamanda bu kavramın tarihsel olarak nereden türediği, Marx’tan önce hangi düşünürlerce öne çıkarıldığı üzerine duran bir çalışmadır. Yabancılaşma teorisinin, Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından çevrilmesi, okuyucunun sadece bu kavramın içeriği anlayabilmesini değil, aynı zamanda topluluğun yaptığı birçok yeniden çeviri gibi okuyucuya belirli kavramlar konusunda farklı perspektif geliştirmesini sağlamaktadır (bkz. Görsel 8).

Görsel 8. *Marx'ın Yabancılaşma Teorisi'ne Başlıca Katkıları* başlıklı çeviri içerik

⁹ Çeviri içerik için bkz. <https://unculanalitikfelsefe.com/marxin-yabancilasma-teorisine-baslica-katkilari-marcello-musto/>

Görsel 9'da görülebileceği gibi çevirmen ve editör kavramın daha iyi anlaşılabilmesi, kökenine inilebilmesi için “yabancılaşma” kavramını Marx’tan önce ele alan düşünürlerin fikirlerini açıklayan ağ bağlantıları eklemiştir (Bkz. Hegel’in Tinin Fenomenolojisi). Yeniden yazılan içerik incelendiğinde Marx’ın “yabancılaşma” kavramının açıklaması yerine başlıktan da anlaşılacağı üzerine tarihsel olarak süregelen “yabancılaşma” kavramında Marx’ın katkısı öne çıkmaktadır. Bu da Marx’ın sadece ideolojik bir bakıştan değil, topluluğun amaçladığı gibi rasyonel ve analitik bir zeminde incelenmesine katkı sağlamaktadır.

Marx, 1844 *Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları*'nda “yabancılaşmış emek” kavramını kullanarak yabancılaşma meselesini felsefi, dini ve siyasal alandan iktisadi maddi üretim alanına taşıyarak genişletmekle kalmamış, aynı zamanda ikincisini ilkinin anlaşılmasının ve üstesinden gelinmesinin ön şartı kılmuştur. Ne var ki 1844'teki kavramsallaştırma, yalnızca başlangıç niteliğinde ve kabataslak bir yabancılaşma kuramsallaştırması idi ve Marx henüz 26 yaşındayken yazılmıştı. Her ne kadar *Kapital*'in yayınlanmasından önce Marx'ın giriştiği 20 yıldan uzun araştırma süreci boyunca mühim derecede evrim geçirmiş olsa da yabancılaşmaya dair Marksist teorilerin çoğu, 1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları'ndaki eksik ve “öz-yabancılaşma”(self-alienation/Selbst-Entfremdung) kavramının önemini kesinlikle abartan gözlemlere dayanma hatası ile malul olageldi.

Yabancılaşma Kavramının Uzun Yolculuğu

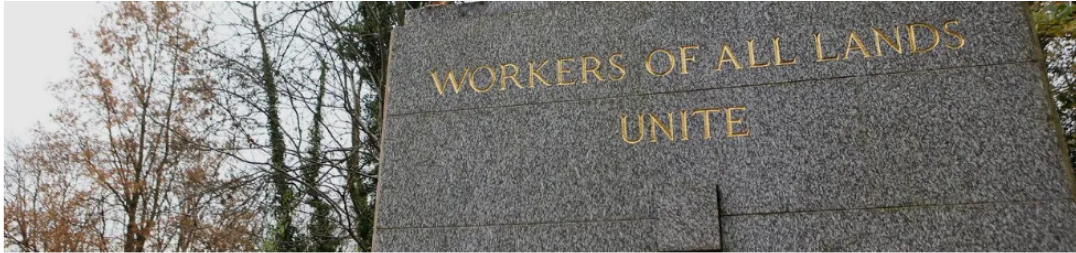
Yabancılaşma ilk defa Georg W. F. Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nde (1807) sistematik biçimde ele alındı. Burada *Entausserung* (öz-dışsallaştırma), *Entfremdung* (uzaklaşma) ve *Vergegenständlichung* (birebir çeviri ile: nesne-haline-getirmek) kavramları benimsenerek Tin'in kendisinden başkalaşmasına işaret edildi. Yabancılaşma Hegelci solun yazılarında öne çıkmaya devam etti ve Ludwig Feuerbach'ın *Hristiyanlığın Özü*'ndeki (1841) dinsel yabancılaşma, yani insanın kendi özünü hayali bir ilaha yansıtması teorisi de yabancılaşma kavramının gelişimine katkı sağladı. Ancak akabinde kavram felsefi düşünüşten kayboldu ve 19'uncu yüzyılın ikinci yarısının büyük düşünürlerinden hiçbirinden ciddi ilgi görmedi. Marx dahi kendisi hayatı boyunca yayınlanmış çalışmalarında yabancılaşma terimini nadiren kullandı. İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) Marksizm'inde ise yabancılaşma tartışması hiç yer almadı.

Görsel 9. Yabancılaşma Kavramının Uzun Yolculuğu başlıklı çeviri içerik

Örnek 3

Karl Marx – Jonathan Wolff & David Leopold (Stanford Encyclopedia of Philosophy)¹⁰

Jonathan Wolff & David Leopold tarafından yazılan Stanford Felsefe Ansiklopedisi'nde bulunan, Marx'ın hayatının erken ve sonraki aşamalarını, bu aşamalarında kaleme aldığı eserleri inceleyen içerik, Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından çevrilmiş olup 11 Eylül 2021 tarihinde yayınlanmıştır (bkz. Görsel 10). Bu örnekte çevirmenin, çevirinin sonuna eklediği çevirmen notları aracılığıyla okuyucu kitlesini bilgilendirmesi, aynı zamanda yine çevirmen notları aracılığıyla kimliğini ortaya koyarak kaynak içeriğin yazarına katılmadığı noktayı öne çıkarmaktadır.

Karl Marx – Jonathan Wolff & David Leopold (Stanford Encyclopedia of Philosophy)

Karl Marx (1818-1883) genellikle bir filozoftan ziyade, çalışmaları 20. yüzyıldaki birçok komünist rejimin kurulmasına ilham vermiş bir devrimci ve aktivist olarak değerlendirilir. Modern dünyanın kurulmasında benzer etkiye sahip olduğu söylenebilecek başka düşünür bulmak gerçekten zordur. Ancak Marx, bir filozof olarak eğitim görmüştür ve çoğunlukla yirmili yaşlarının ortasında felsefeden uzaklaşıp belki tarih ve sosyal bilimlere yakınsadığı söylene de; yazılarında, modern felsefi tartışmalara temas eden pek çok nokta vardır.

YAZAR CAĞAN FIRTINA · 11 EYLÜL 2021 · ANALİTİK FELSEFE:TÜMÜ / SİYASET FELSEFESİ / STANFORD FELSEFE ANSİKLOPEDİSİ VE İNTERNET FELSEFE ANSİKLOPEDİSİ · 1612 OKUNMA OKUNMA SÜRESİ: 96 DAKİKA

Görsel 10. Karl Marx'ın Hayatı başlıklı çeviri içerik

¹⁰ Çeviri içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/karl-marx-jonathan-wolff-david-leopold-stanford-encyclopedia-of-philosophy/>

Görsel 11'de yer verilen ikinci *Çevirmen Notu*'nda çevirmen, çevirmen notlarını kendi fikrini belirtmek, fikrini Marx'ın düşünceleriyle desteklemek amacıyla kullanmaktadır. Bunu yaparken Marx'tan alıntı yapıp, kaynak belirterek okuyucuya şeffaflık sunmakta ve bir açık bilim üretim pratiği ortaya koymaktadır. Çevirmen Marx'ın 1844 yılında yazdığı yazılara atıfta bulunup bireyin ne kadar az yaşarsa, o kadar çok sermaye kazanacağını vurgulamaktadır.

Çevirmen Notları

- [1] Türkçeye bazen “artı,” bazen “artık” olarak çevrilen “*surplus*” kelimesinin bu iki çevirisi de aslında doğrudur. Ancak bazı kişilerin “artı,” bazı kişilerin “artık” demeye alışmış olmasından dolayı bu şekilde çevirmeyi tercih ettim. – Ç.N.
- [2] Kişisel olarak burada anlatılanın doğru olmadığını düşünüyorum. Marx'ın kendisinin de 1844 *El Yazmaları*'nda söylediği şu sözler, bu yazıda yapılan atfın tersi durumundadır: “Ne kadar az yer, içer, kitap okursan, tiyatroya, dansa, meyhaneye ne kadar az gidersen, ne kadar az düşünür, sever, kuram yaratır, şarkı söyler, resim ve eskrim yaparsan, o kadar fazla sermaye biriktirirsin; mezar böceklerinin ve toprağın yok edemeyeceği hazinen o kadar büyür. Kendin ne kadar azalırsan o kadar çoğa sahip olursun; kendi öz hayatını dile getirirkenle dışsallaşmış hayatını dile getirirken ters orantılıdır; yabancılaşmış varlığın gitgide büyür.” – Ç.N.

Görsel 11. *Çevirmen Notları* başlıklı içerik

Beş numaralı çeviri notunda kaynak metinde açıklaması yapılmayan bir kavrama değinilmiştir. İşçinin ürettiği metanın karşılığı olarak aslında hakkı olan ücreti alamaması ve bunun sonucunda artı değerın ortaya çıktığı “ücret modeli” kavramının açıklaması çevirmen tarafından yapılmaktadır (bkz. Görsel 12).

[5] “Ücret modeli,” işçinin kendi ürettiği metayı satması yerine karşılığında bir ücret alması durumudur. Böyle olunca, işçinin aslında ürettiği metanın değeri kadar ücret aldığı illüzyonu yaratılır çünkü, günlük alınan ücret üzerinden gidersek bu aldığı ücret, o gün içinde ürettiği metanın değerinden daha azdır. Bu aradaki fark ise artı(k) değerdir ancak ücret sistemi sayesinde bu artı(k) değeri asıl üreten sermaye gibi ve karşılığı ödenmiş ile ödenmemiş emek gücünü ayırımı yok gibi görünür. – Ç.N.

Görsel 12. *Ücret Modeli* kavramının tanımı

Örnek 4

*Karl Marx'ın Tarih Teorisi – Angus Taylor*¹¹

Öncül Analitik Felsefe topluluğunun yeniden yazmak ve çevirmek için tercih ettiği içeriklerin öne çıkardığı noktalar da aslında okuyucuya bu topluluğun vizyonunu göstermektedir. Analitik felsefe kültürünü öne çıkarmayı amaçlayan topluluk, Marksizmi de genellikle analitik Marksizm üzerine yazılmış yazılardan ele almaktadır. Bu durumda yeniden yazım ve yeniden çeviri, bu çalışma kapsamında sıkça rastlandığı şekilde, yani kaynak metnin yeniden yorumlanması olarak ortaya çıkmaktadır. Görsel 13'te yer verilen “Karl Marx'ın Tarih Teorisi” başlıklı çeviri içerik 1 Ocak 2023 tarihinde ilgili topluluk tarafından yayınlanmıştır.

Artwork by G Clausen. Photo by SSPL/NRM/Pictorial Collection/Getty

Karl Marx'ın Tarih Teorisi – Angus Taylor

YAZAR TANER BEYTER · 1 OCAK 2023 · ANALİTİK FELSEFE:TÜMÜ / SİYASET FELSEFESİ · 2004 OKUNMA · OKUNMA SÜRESİ: 8 DAKİKA

Görsel 13. *Karl Marx'ın Tarih Teorisi* başlıklı çeviri içerik

¹¹ Çeviri içerik için bkz. <https://onculanalitikfelsefe.com/karl-marx-in-tarih-teorisi-angus-taylor/>

Bu örnekte, Angus Taylor tarafından yeniden yazılan Marx'ın "tarihsel materyalizm" yaklaşımının ana hatları Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu örnekte ilgili yazar "tarihsel materyalizmi" analitik felsefe geleneğinden uzak bir şekilde tanımlayan felsefi düşünce okullarına eleştiri getirmektedir. Bu bağlamda, yazar, Marx için "tarihsel değişimin seyrini belirleyen nihai şeyi teknolojik determinizm olarak tasvir eden" Marksist yaklaşımları okurla paylaşmakta ve Marx ve Engels'in sözü edilen kavram için *Komünist Manifesto*'da kaleme aldıkları şu tanıma değinmektedirler: "Şimdiye dek var olan tüm toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir". Bu bağlamda, Marx geliştirdiği "tarihsel materyalizm" kavramını sadece "teknolojik dönüşümle" tanımlamamaktadır. Marx, tarihsel dönüşümleri belirleyen anahtar niteliğindeki şeyin " farklı iktisadi sınıflar arasındaki mücadeleler olduğunu" belirtmektedir (bkz. Görsel 14).

2. (Bu) Teknolojik Determinizm mi?

Peki tarihsel değişimin seyrini belirleyen nihai şey nedir? Düşünce okullarından biri Marx'ın teorisini " tarihin temelinde insan üretici gücünün gelişimi olduğu ve toplum biçimlerinin bu gelişimi mümkün kıldıkları ve engelledikleri ölçüde yükselip alçaldıkları"[9] bir tür *teknolojik determinizm* biçimi olarak tasvir etmektedir. Kimileri ise, teknolojinin tarihsel değişime zemin hazırlayabileceğini inkar etmemekle birlikte, Marx için anahtar niteliğinde olan şeyin farklı iktisadi sınıflar arasındaki mücadeleler olduğunu düşünmektedir. [10]. Marx ile yoldaşı Friedrich Engels (1820-1895) *Komünist Manifesto*'da şöyle yazmıştır: "Şimdiye dek var olan tüm toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir"[11].

Görsel 14. Tarihsel Materyalizm kavramının tanımı

İlgili yazar bu kavramı yeniden yazarken Marx ve Engels'in birlikte kaleme aldıkları *Komünist Manifesto* eserinden alıntılarını okurla paylaşmaktadır. Bu aşamada, yazar uyguladığı yeniden yazım ve çeviri pratiğini okurla paylaştığı dipnotlar aracılığıyla ortaya koymaktadır (bkz. Görsel 15).

Dipnotlar

- [1] Thomas Metcalf'ın "*Kapitalizm ve Sosyalizmi Tanımlamak*" yazısına bakınız.
- [2] Dan Lowe'ın "*Karl Marx'ın Yabancılaşma Anlayışı*" yazısına bakınız.
- [3] Spekülatif tarih felsefesi adını verdiğimiz alan, Marx'ın teorisini de dahil olmak üzere, insanlık tarihinin seyrine yönelik teorileri kapsar. Eleştirel tarih felsefesi ise, tarihçilerin başvurduğu yöntemleri ve açıklama türlerini inceler.
- [4] Thomas Carlyle (1795-1881). Bkz. Besner (2013). Ford Madox Brown'ın *Work* adlı tablosunda Carlyle, sağ tarafta şapkalı olarak resmedilmiştir.
- [5] G. W. F. Hegel (1770-1831). Bkz: Pinkard (2019).
- [6] Oswald Spengler (1880-1936). Bkz: Gallant (2021).

Görsel 15. Dipnotlar başlıklı içerik

Yazar, Marx'ın tarih teorisini yeniden yazdığı içeriğin sonuç kısmında, "Marx'ın tarihin akışının önceden belirlenmiş olduğu fikrini reddettiğini ve insan toplumlarının doğayla etkileşim içerisinde maddi çevrelerinden geçimlerini sağlamak için giderek gelişen teknolojik kapasiteye doğru uzun vadeli bir ilerleme içinde olduklarını ileri sürdüğünü" belirtmektedir. Görüldüğü üzere, yazar, Marx'ın tarihsel teorisini sadece "teknolojik determinizm" odağında tanımlayan kıta felsefesini eleştirmekte ve "genel bir tarih teorisini olarak tarihsel materyalizmin, kapitalizmin ötesindeki bir geleceğe herhangi bir varsayım, vaat veya güvence ile bakmadığını fakat yine de uzun tarihsel bir seyirden bugüne dek nasıl geldiğimizi anlamamıza yardımcı olabileceğini sözlerine ekleyerek Marx'ı analitik bir perspektiften hareketle yeniden yazmaktadır" (bkz. Görsel 16).

5. Sonuç

Marx'ın tarih teorisini, tüm insan toplumlarındaki maddi çevrelerinden geçimlerini sağlamak için teknolojik güçlerini kullanma ihtiyacına dayalı olan ortak yapısal ve gelişimsel özellikleri keşfetme-tanımlama iddiasındadır: Tarihin akışının önceden belirlenmiş olduğu fikrini reddederken, toplumsal biçimlerin (veya yapıların), doğayla etkileşim içindeki bu "metabolizmayı" kontrol etmek için giderek gelişen teknolojik kapasiteye doğru uzun vadeli bir ilerleme içinde olduğunu ileri sürer.

Marx'ın kapitalizme dair yorum ve öngörülerinin değeri her ne olursa olsun; genel bir tarih teorisini olarak tarihsel materyalizm, kapitalizmin ötesindeki bir geleceğe herhangi bir varsayım, vaat veya güvence ile bakmaz; fakat yine de uzun tarihsel bir seyirden bugüne dek nasıl geldiğimizi anlamamıza yardımcı olabilir.

Görsel 16. Sonuç başlıklı içerik

4.2. Öncül Analitik Felsefe Topluluğunun Kurucusu İle Söyleşi

Kaynak ve erek içerik temelli çözümleme sonrasında netnografik araştırma sürecinin ikinci basamağında ilgili topluluğun kurucularından yazar ve çevirmen Taner Beyter ile bir söyleşi gerçekleştirildi. Bu çerçevede, Beyter'e beş soru sorulmuş olup bu sorular Öncül Analitik Felsefe topluluğunun vizyonu, Marx'ı yeniden yazarken ve yeniden çevirirken izlediği stratejiler, Marx'ın günümüz toplumundaki yeri ve bugün hala yeniden yazılmaya ve çevrilmeye devam etmesinin sebepleri ve çeviri etiği çerçevesinde benimsediği ilkeler gibi başlıklar etrafında şekillenmiştir. Elde edilen yanıtlara aşağıda yer verilmiş olup, ilgili yanıtlar kavramsal çerçevede tanımlanan yaklaşımlar çerçevesinde tematik bir perspektiften çözümlenmiştir.

Birinci soru bağlamında sözü edilen topluluğun kurucusu yazar ve çevirmen Taner Beyter'in profil bilgileri çözümlenmiştir. Bu çerçevede, lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin coğrafya bölümünde tamamlayan Beyter, aynı zamanda felsefe ile ilgilenmiş ve yine Ankara Üniversitesi'nde başladığı felsefe yüksek lisans eğitimini yarıda bırakmıştır. 2013 yılında öğretmenlik mesleğine başlamış olup bunun yanı sıra Altı Nokta Körler Derneği gibi oluşumlarda gönüllü olarak öğretmenlik yapmıştır. 2017 yılında Berat Mutluhan Seferoğlu ile *Öncül Analitik Felsefe* dergisinin kurucularından biri olmuştur. Öncül Analitik Felsefe dergisinde birçok çalışmada yazar ya da editör olarak boy gösteren Beyter, 2019 yılında Evrim Ağacı bünyesinde de yazarlık ve editörlük yapmaya başlamıştır.

İkinci soru çerçevesinde Marx'ın yeniden yazımı ve yeniden çevirisi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, ilgili kişiye şu soru sorulmuştur: Manifestonuzda açıkça belirtiliyor aslında Marx'ı yeniden yazarken ve yeniden çevirirken benimsediğiniz motivasyon unsurları nelerdir? Bu süreci sosyal ağlar nasıl yapılandırmaktadır? Beyter'in verdiği yanıt şu şekildedir:

"Türkiye genelinde baktığımızda analitik felsefe geleneği, belirli önde gelen üniversiteler dışında akademide kendine yer edebilmiş değil. Bu durum sadece akademide değil, içerik üretilen platformlarda da böyle. Asıl amacımız halka bu geleneği aşmak. Türkiye'nin entelektüel birikimine katkıda bulunmak istiyoruz ve dijital platformlar bunun için çok uygun [...]" (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Beyter sözlerine devam ederken Öncül Analitik Felsefe topluluğu adı altında ve farklı oluşumlarla ortak işbirliği ile ürettikleri içerikleri de şu şekilde açıklamaktadır:

"[...]Şimdiye dek 8 sayı dergi çıkardık, YouTube üzerinde 120'yi aşkın içerik ürettik. Öncül dergisi ve Evrim Ağacı ortak projesi olan Felsefe Ağacı da geliştirdik. Mesela yayınevleri de bize ulaşıp analitik felsefede "hangi konuları öne çıkarabiliriz, hangi içerikleri çevirebiliriz?" gibi sorular soruyorlar. 4 farklı yayınevine çevrilmesi uygun olacak eserleri önerdik. Bunların da çeviri sürecine dahil oluyoruz. Sadece kitap da değil, artık felsefe içerikleri internet, YouTube üzerinden üretilmeye başlandı. Biz de buna dahil oluyoruz."

Görüldüğü üzere, birçok felsefe içeriği YouTube ve benzeri platformlardan video formatında, bloglar üzerinden köşe yazısı formatında ve benzeri şekillerde üretilmektedir. Buna teknolojinin gelişmesiyle birlikte ağ toplumlarını deneyimleyen kullanıcıların, ağ toplumlarını bilgi, haber alma mecrası olarak kullanma, okur yazarlık pratiklerini bu platformlar üzerinden gerçekleştirmesinin sebep olduğu söylenebilmektedir. İçerik üretiminin dijital ağlar üzerinden sağlanabilmesi için de ağ toplumu kullanıcılarının yeni medya okuryazarlığı becerilerinin olması bu çerçevede önemli yere sahiptir.

Üçüncü soruya gelindiğinde, Marx'ın günümüzde yeniden yazılmasına ve yeniden çevrilmesine, ve bununla birlikte ağ toplumunda örgütlenen gönüllü çevirmenlerin bu süreçteki rolüne değinilmektedir. Bu çerçevede, Beyter'e yöneltilen soru şu şekildedir: Karl Marx'ın eserleri birçok kez dilimize çevrildi ve yeniden çevriliyor. Günümüzde dijital ağlarda gönüllü çevirmenler tarafından deneyimlenen bu süreçte Marx'ın yeniden yazılmasının ve yeniden çevrilmesinin sebebi nedir? Günümüz koşulları içerisinde bir açık bilim hareketi olarak örgütlenen Öncül Analitik Felsefe Topluluğu için Marx'ı yeniden yazarak ve çevirerek ağlarda dolaşıma sokmak ne ifade etmektedir? Bu soru kapsamında Beyter yanıtına şu şekilde başlamaktadır:

"Sadece felsefe değil, iktisattan tarihe, tarihten sosyoloji ve antropolojiye çok önemli bir isim Karl Marx. Kuramları da bir anlamda güncelliğini koruyor. Bugün, gerek yabancılaşma teorisi, gerek idealizm eleştirilerine, kapitalist ve burjuva toplumun güncel durumuna yönelik birçok argüman hala geçerliliğini koruyor. Örneğin bugün dijital emek ve sınıflar tartışılıyor.[...] Bireyler ve toplumlar arasındaki ilişki, var olan sosyal ekonomik koşulların insanlar nasıl etkilediği gibi sorular geçerliliğini koruyor [...]" (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Marx'ın fikirlerindeki belirli kavramların ve yaklaşımların güncelliğini koruduğunu dile getiren Beyter, Marx'ın fikirlerinin günümüz koşullarında yeniden okunması konusunda yanıtına şöyle bir ekleme yapmaktadır:

"[...] Elbette Marx'ın ele alınması, güncellenmesi ve yeniden düşünülmesi gereken bazı yanları var. Günümüzün koşulları göz önünde bulundurulmalı ve Marx incelenmeye devam edilmeli." (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Yukarıda belirtildiği gibi, ilgili topluluk dijital ağlarda yürüttüğü yeniden yazım ve yeniden çeviri pratikleriyle Beyter'in bahsettiği Marx'ın güncellenmesi sürecine katkıda bulunmaktadır. Aynı soru kapsamında devam edildiğinde, Marx'ın özellikle sol ideoloji hassasiyeti olan yayınevleri tarafından hala çevrildiği bilinmekle beraber, Beyter burada

önemli konu başlıklarından birinin ideolojik motivasyon olduğuna değinmektedir. Marx'ın sınırlarını belirlediği dünya tasarımını ve var olan toplum tahlilini benimseyen ve bunu dilimize taşımak isteyen çevirmenler, editörler ve yayınevlerinin hala çalışmalarına devam ettiğini ve bu proje kapsamında aslında daha önemli olan bir noktayı da gündeme getirmektedir. Bu da Karl Marx çevirileri ve çalışmalarının akademik ayağıdır. Beyter bu soru kapsamındaki yanıtına şu şekilde devam etmektedir:

“İdeolojiyi ikinci plana atarak’, daha çok entelektüel motivasyonlarla Marx’a eğilen akademisyenler var. Özellikle post-modern dünyaya yönelik tartışmalar bence hala güncelliğini taşıyor. Emek, eşitlik, özgürlük gibi kavramlar, kapitalizmin insan doğasına uygun olup olmadığı, bütün bu soruların günümüz çerçevesinde nasıl incelenmesi gerektiği tartışmaları hala sürüyor. Dijital olsun olmasın içerik üreticileri, akademisyenler bu önemli konu başlıklarını dikkate alırken Karl Marx’ı dahil etmek durumunda kalıyorlar.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Aslında bu durum, Karl Marx'ın akademisyenler tarafından sadece ideolojik değil, farklı yönlerine yöneliyor olması ve dijital ağlar sayesinde bu fikirlerini akademik platformlar üzerinden halka açık hale getirebilmeleri, halk arasında daha çok ideolojileri ile öne çıkmış düşünürlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan Anthony Pym'in yeniden çeviri sınıflandırması Beyter'in Marx'ın fikirlerinin yeniden çevirisi yapılmasının önemini vurgulanmasına yardımcı olmaktadır. Pym'e göre yeniden çevirinin öncelikli amaçlarından biri de sosyo-kültürel ve ideolojik dayatmalara karşı durabilmektir. İdeolojik duruşu ikinci plana atan, yani kıtacı bir bakışın aksine analitik felsefe geleneği ile yapılan çalışmalara önem verdiğini dile getiren Beyter, bu amacıyla tam olarak Pym'in yeniden çeviri kavramına uygun hareket ettiklerini şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Birinci mesela Marx’ı doğru anlamak. Bu, Marx’ın düşüncelerinin sınırlarını, iddialarını kesine yakın bir şekilde kavramadan, onun farklı toplumlara yönelik neler söyleyebileceği, bu toplumlarda fikirlerinin nasıl uygulanabileceğini anlamak imkansızdır [...]” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Görüldüğü üzere, Marx'ın fikirlerinin bugün ne anlam ifade ettiğini, geçmişte Marx'ın kendisi tarafından kaleme alınan yazıların taşıdığı değeri açıklama görevinin bugün Öncül Analitik Felsefe topluluğu tarafından yerine getirildiğini Beyter şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Öncül dergisi internet sitesinde yüzlerce içerik barındırmakta. Bunlardan sadece Karl Marx ile ilgili olanların sayısı 74. Bunların büyük bir kısmını da çeviriler oluşturuyor.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Bununla birlikte ilgili topluluğun, birçok farklı içerik üreticisinin aksine Marx'ın sadece siyasi bağlamdaki içeriklerini değil, felsefe, iktisat ve birçok farklı alanda eserini yeniden çevirdiğini sözlerine ekleyen Beyter bu soru kapsamındaki yanıtına şu şekilde son vermektedir:

“Örneğin Marx’ın bilim ve hukuk üzerine fikirleri hakkında içerik üreten yazarların eserlerini de Türkçeye çevirmekteler. Bütün bunlar, dini ya da siyasi açılardan tabulara, kırmızı çizgilere sahip toplumların gözünde Marx’ın farklı bir yere sahip olmasına yardımcı olacak uygulamalardır.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Dördüncü soruda, söz konusu topluluğun çevirmenlerinin Marx'ı yeniden yazarken ve yeniden çevirirken izlediği stratejiler üzerine durulmaktadır. Bu kapsamda, Beyter'e yöneltilen soru şudur: Marx'ı yeniden yazarken ve çevirirken izlediğiniz stratejiler nelerdir? Beyter, Marx'ı yeniden yazarken ve yeniden çevirirken topluluk olarak uyguladıkları kolektif çeviri kararlarını şu sözlerle açıklamaktadır:

“Türkçe’ye çevrilip belli bir derecede kabul görmüş çevirilerden yararlanmaya özen gösteriyoruz. Bu çevirileri incelerken, çevirilerde var olan atfın aslının nasıl çevrildiğine kadar inceliyoruz. Stratejimiz, yapılmış çevirilerde hangi kavramın nasıl çevrildiğini incelemeyi içeriyor yani. Diğer stratejimiz, Karl Marx bir Alman olduğu için, çeviriyi yapan kişinin bu dili bilip bilmediğini önemsiyoruz. Çeviriyi yapan arkadaşımız dile hakimse bu bizim için büyük bir kolaylık sağlıyor.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Bu yanıt incelendiğinde üreten tüketici kavramının Beyter tarafından yeniden ön plana çıkarıldığı görülmektedir. İlgili topluluk Marx'ı yeniden yazarken ve çevirirken daha önceden yapılan farklı çevirileri göz önünde bulundurmaktadır. Açık bilim hareketinin sağladığı olanaklar sayesinde ulaştıkları farklı kaynaklar, yani tükettikleri farklı Marx içerikleri, aslında ürettikleri içeriklere yani Marx'ın yeniden yazımlarını ve yeniden çevirilerini yapılandırmaktadır. Bununla birlikte, Beyter topluluk çevirmenlerinin benimsedikleri birincil stratejinin Marx'ı kelimesi kelimesine çevirmek yerine anlamı koruyarak yeniden çevirmek olduğunu şu cümlelerle gündeme getirmektedir:

“Noktalardan, virgüllerden vazgeçilip cümleler kesilebilir ve birleştirilebilir.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Topluluğun açık bilim ilkelerini temel alarak içerik üretmesi ve bu doğrultuda gönüllüğü esas alması ve şeffaf olmaya özen göstermesi ya da başka bir deyişle çeviri içeriklerin sonunda kaynakları belirtmesi ve ek olarak yan okumalar sunması, Marx'ın düşüncelerinin analitik felsefe perspektifinden okunmasını yaygınlaştırmaktadır. Son soruya gelindiğinde ise Beyter'den Marx'ın fikirlerini Türkçede yeniden yazarken ve yeniden çevirirken etik düzlemde ben-

imsediği tutumunu tanımlaması istenmektedir. Bu çerçevede, Beyter farklı düşüncelere sahip çevirmenlerin Marx'ı yeniden yazmalarının ve çevirmelerinin bir tür çeşitlilik ortaya çıkardığına şu şekilde değinmektedir:

“Bu, Marx'ın düşüncelerine zarar mı verir yoksa onu anlamaya katkı mı sunar dersek, ben ikinci şıkkı seçerdim. [...] Bir sosyal liberal, sosyal demokrat, anarşist ya da milliyetçi, Marx'ın düşüncelerini farklı bağlamlarda yorumlayacaklardır. Bir de kendi entelektüel tutumumuz çerçevesinde Marx'tan ne umduğumuz önemlidir. Hem var olan siyasi pozisyonumuz ve entelektüel durumumuz, Marx'ın düşüncelerini yeniden yorumlamak, çeviriler ortaya koymak ve onun üzerinden yapılan tartışmaların, tarafsız yapıldığı halde, demokratik bir ortam hazırladığını düşünüyorum.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Beyter'in de altını çizdiği gibi, Marx birçok farklı görüşteki kullanıcılar için farklı anlamlar ifade etmekte ve açık bilim toplulukları birçok yayınevi gibi belirli, tek bir fikre ev sahipliği yapmadığı için herkesin sesini duyurmasına olanak sağlamaktadır. Kullanıcıların bu doğrultuda farklı perspektiften üretilen çeviri içeriklere ulaşmasına ve dolayısı ile demokratik bir ortamın oluşmasını da tetiklediğine Beyter şu şekilde değinmektedir:

“Çeviriye sadık kalmak, yazarın eserlerini ve fikirlerini olabildiğince duru bir şekilde ele almak Öncül dergisinin bir numaralı önceliği. Bu duruluk sadece doğru çevirmek değil, aynı zamanda çevirmenin siyasi bagajlarının, inançlarının da çeviri esnasında bir kenara bırakılmasıdır [...]” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Analitik felsefe geleneğini yaygınlaştırmayı amaç edinmiş ilgili topluluğun çevirmenlerinin, Marx'ın fikirlerini siyasi bagajlarını bir kenara bırakarak incelemelerinin, geliştirmeye çalıştıkları gelenek açısından yararlı bir tavır olduğu görülmektedir. Beyter, bu durumu şu ifadesiyle örneklendirmektedir:

“Bu konuda Lenin çevirilerinden örnek verebiliriz. Lenin'in Troçki'den farklı olan fikirlerinin çevirme yöntemi, Lenin'in Nisan Tezleri metinlerinin Troçki'nin Kesintisiz Devrim metnindeki fikirlerle uyuşup uyuşmadığı, aslında iki teorisyenin fikirlerinin iç içe geçip geçmediği her zaman tartışma konusu olmuştur. Özellikle yapılan Lenin çevirilerinde Troçki ile çok benzeşen kelimelerin kenara itildiği görülebilir. “Bu Troçkizme götürür, böyle çevrilmez.” gibi bir düşünce vardır mesela. Çeviriler, çevirmenlerin Stalinist, Troçkist olmasına göre değişiklik gösterebilir. Aynı şey Marx için de geçerli” [...] (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

Sözü edilen topluluğun belirli bir kesime hitap etmek yerine hedefinin herkesin okuyabileceği Marx çevirileri üretmek olduğunu bir kez daha sözlerinde vurgulayan Beyter, ağlarda inşa edilen demokratik ortamın Marx'ın duru ve tarafsız bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlayacağını da şu cümlelerle dile getirerek söyleşiye sonlandırmaktadır:

“[...] Saf ve doğru bir çeviri yapmak lazım. Dikkat edilmesi gereken diğer şey ise bağlam. Yani Marx'ın bir şeyleri iddia ederken hangi bağlamlarda bu iddiasını öne sürdüğünü incelemek gerekir. Marx'ın yaptığı atıfların anlaşılması, anlaşılması için çevirinin dipnotlarla zenginleştirilmesi büyük önem taşır.” (T. Beyter, özel söyleşi, Haziran 1, 2023)

5. Sonuç Gözlemleri

Öncül Analitik Felsefe topluluğunun Karl Marx'ın yeniden yazımının ve yeniden çevirisinin hangi amaçlar doğrultusunda yaptığını anlayabilmek ve topluluğun yeniden yazım ve yeniden çeviri süreçlerini çözümleyebilmek amacıyla çalışma kapsamında öne çıkarılan kavramlar ışığında belirli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İlgili topluluk tarafından ağlar etrafında yapılan Marx'ın yeniden çevirisini, üretim ve tüketim koşulları göz önünde tutularak Pym'e göre “aktif”, Li'ye göre ise “kritik” nitelikli içerikler olarak tanımlamak mümkündür. Bu çerçevede, Marx'ın “yabancılaşma” kavramı, “sömürgecilik” ve tarihsel sınıf mücadelesi” gibi kavramlar üzerine fikirlerinin yeniden yazımını ve yeniden çevirisini yapıp, analitik felsefe geleneğini Türkiye'de ön plana çıkarmaya çalışan Öncül Analitik Felsefe topluluğu; bünyesinde gönüllü yazarları, çevirmenleri, editörleri barındırıp aynı zamanda okuyucuyu farklı şekillerde bu sürece dahil ederek bir işbirlikçi çeviri modeli ortaya koymaktadır. Verilen kavramlar hakkında çevrilen çalışmalara bakıldığında analitik felsefe alanında çalışmalarını sürdüren topluluk üyeleri, analitik felsefe çatısı altında kendi ilgi duydukları alt başlıklara değinmektedirler. Bu da kendi tükettikleri içerikleri üretebilme olanağı sunmaktadır. Bu noktada, Öncül Analitik Felsefe topluluğu, sadece bu çalışmanın odak noktası olan Marx'ın fikirlerini değil, analitik felsefe geleneğini benimseyen bir bakıştan çalışmalar ortaya koyan birçok düşünürün metinlerini yeniden yazarak ve yeniden çevirerek kullanıcı türevli içerik üretim sürecine örnek olarak gösterilebilmektedir. Marx çevirilerine bakıldığında da Öncül çevirmenlerinin, Marcello Musto gibi uluslararası düzeyde tanınırlığa erişmiş akademisyenlerin ağ toplulukları aracılığıyla yayınlanan teorik çalışmalarını ve *Stanford Felsefe Ansiklopedisi* gibi ansiklopedik içerikleri de çevirdiği görülmektedir. İlgili topluluğun kurucusu, yazarı ve çevirmeninin de söyleşide verdiği cevaplar doğrultusunda, çevirmenlerin Marx'ın fikirlerini yeniden yazarken ve yeniden çevirirken içeriğin kaynak dilini de dikkate aldığı göz önünde bulundurularak çeviri ekibinin birçok metni inceleyip çözümleyebildiği, yani gönüllü çevirmenlerin birer yeni medya okur yazarı olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Burada öne çıkan başka bir durum, çeviri sürecine dahil olan gönüllü çevirmen ve yazarların, dijital ağların demokratik yapısından yararlanarak bu ortamların demokratikleşmesine katkıda bulunmalarındadır. Öne çıkarılmaya çalışılan fikirlerin Türkiye'nin alışık olduğu Marksist fikirlerin aksine analitik felsefe geleneğinden bakışla üretilen Marx içerikleri olması, çevirmenlerin dipnotlar aracılığıyla yeniden çevirdikleri eserlere

ek ya da karşıt fikirler sunabilmesi aslında çevirmenin kimliğini ortaya çıkarırken, bu kimliğe aktivist bir duruş da kazandırmaktır. Gerçekleştirilen söyleşide de belirtildiği gibi, Öncül Analitik Felsefe topluluğunun benimsediği aktivist ve demokratik duruş etrafında biçimlenen bu çevirmen kimliği ağ toplumlarında demokratikleşme sürecinin önünü açmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu topluluğun kurucusu demokratikleşmeye giden yolun, çevirmenlerin düşünceleri ne olursa olsun tarafsızlıklarını korumaları olduğunu altını çizmektedir. Bununla bağlantılı olarak, söyleşiden yola çıkarak üzerinde durulması gereken başka bir husus da topluluk tarafından verilen dipnotlar ve ek bağlantılardır. Aslında yeniden çevirinin şeffaflığını da ortaya koyarak demokratik bir ortamın oluşturulmasına yardımcı olan dipnot ve farklı sekmelere açılan ek bağlantılar bir açık bilim topluluğunun karakteristiklerini de göstermektedir. Öncül Analitik topluluğu gibi açık bilim içerikleri üreten ve dolaşıma sokan bir topluluk için dijital ağları kullanarak yeniden çeviri yapmak, açık bilimin getirisi olan verilerin erişilebilirliği sayesinde okuyucu ve çevirmen arasında diyalog kurarak, yeniden yazım pratiğinin kitleler tarafından daha ulaşılabilir olmasını sağlamaktadır. Bütün bunlardan yola çıkarak, bu çalışma kapsamında yapılan araştırmayı da dikkate alarak, internet ağları üzerinde içerik üreten açık bilim topluluklarının yeniden yazım ve yeniden çeviri pratiklerinin önünü açtığı izlenebilmektedir.

Çalışmanın başlığına geri döndüğünde, burada bahsi geçen musallat olmaktan kaynaklı bir “geri dönüş” fikri mevcuttur ama bu Marksist fikirlerin yirminci yüzyılda yaşandığı yoğunlukta yaşanacağı anlamında bir geri dönüş değil, bir geri dönüşün sadece öngörülmesi durumudur. Ancak, belki de geçmişte verilen vaatlerin yerine getirilmesi umuduyla ortaya çıkan bu öngörü asla gerçekleşmemekte ve sadece bir öngörü olarak kalmaktadır (İnsel, 2024, parag. 3). Bu çalışmanın başlığında yer alan “heyûla” sözcüğü de Derrida’nın öne sürdüğü terim olan hayaletbilimden (*hauntologie*) yola çıkılarak düşünülmüştür. Çünkü geçmişte verilmiş ve bir sonuca varmamış sözlerin nostaljisi, bugün Marx’ın fikirlerinin günümüzdeki problemlere ışık tutabileceği de düşünüldüğünde insanları bu vaatler uğrunda çalışmaya itecek bir güç olarak görülebilir. Başlıkta geçen “heyûla” Marx’ın fikirlerini temsil etmektedir. Sermaye, emek gibi kavramlarla artık tamamen iç içe geçmiş olan dijital ağların ortaya koyduğu gerçeklikte daha demokratik, eşit ve özgür koşullar yaratılmak isteniyorsa böyle bir heyûlanın varlığı oldukça önemlidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- H.M.D., Z.S.G.; Veri Toplama- H.M.D., Z.S.G.; Veri Analizi/Yorumlama- H.M.D., Z.S.G.; Yazı Taslağı- H.M.D., Z.S.G.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- H.M.D., Z.S.G.; Son Onay ve Sorumluluk- H.M.D., Z.S.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- H.M.D., Z.S.G.; Data Acquisition- H.M.D., Z.S.G.; Data Analysis/Interpretation- H.M.D., Z.S.G.; Drafting Manuscript- H.M.D., Z.S.G.; Critical Revision of Manuscript- H.M.D., Z.S.G. ; Final Approval and Accountability- H.M.D., Z.S.G.

Conflict of Interest: Authors declared no conflict of interest.

Financial Disclosure: Authors declared no financial support.

Yazarların ORCID ID’leri / ORCID IDs of the authors

Hasan Mert Demirsoy 0009-0005-8200-966X

Zeynep Süter Görgüler 0000-0001-6538-4840

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Albiz Ü. (2018). 1960-1980’li Yıllarda Türkiye’de Yazın Çevirisi ve Yeni Dergi Örneğinde Yazın Çevirisi Faaliyetleri. *Tarih Okulu Dergisi*, (34), 1051 - 1061. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1249>
- Cussen, J. (2022, November 7). Analytic vs. Continental Philosophy. *The Living Philosophy*. <https://www.thelivingphilosophy.com/analytic-vs-continental-philosophy/>
- Çetin, B. N. (2019). Üretiketim Olgusu Bağlamında Örtülü Emek Olarak Dijital Üretiketici Emeği. *Journal of Social Policy Conferences*, (77), 349-382. <https://doi.org/10.26650/jspc.2019.77.0099>
- Demirel Bogenç, E., Görgüler Z. (2015). Pratique réflexive sur la traduction collaborative en ligne en Turquie. 100% User-made translation. *Revue Parallèles*, (27), 137-148.

- Demirel Bogenç, E., Görgüler, Z. (2019). Yeni Toplumsal Hareketlerin İşaret Fişegi: Evrim Ağacı Topluluğu ve Darwin'i Yeniden Çevirmek. *Frankofoni Dergisi*, (34), 79-93.
- Derrida, J. (1993). *Spectres de Marx*. Paris: Editions Galilée.
- Fernández-Costales, A. (2012). Collaborative Translation Revisited: Exploring the Rationale and the Motivation for Volunteer Translation. *Forum*, 10(1), 115-142.
- Gambier, Y. (2009). Competences for Professional Translators, Experts in Multilingual and Multimedia Communication. European Master's in Translation Expert Group Report. 1-7.
- Gambier, Y. (2012). Traduction: Des métiers différents, un processus commun. <http://docplayer.fr/1838018-Traduction-des-metiers-differents-un-processus-commun.html>.
- Gambier, Y. (2016). Rapid and Radical Changes in Translation and Translation Studies. *International Journal of Communication* (10), 887-906.
- Guo, Y. (2022). Translating Marxism as a philosophy of modernity in China: the case of the Manifesto of the Communist Party. *Perspectives*, 30(2), 292-305.
- İnsel, A. (2024). Toplumsal tahayyüle Musallat Olan Yeni "Heyûla". <https://birikimdergisi.com/haftalik/11616/toplumsal-tahayyule-musallat-olan-yeni-heyula>
- Karaduman, S. (2019). Yeni Medya Okuryazarlığı: Yeni Beceriler/Olanaklar/Riskler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 683-700. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.484193>
- Kıbar, S. (2018). Analitik Marksizmin Sömürü Olgusuna Yaklaşımına Bir Eleştirisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 73-84.
- Koskinen, K., & Paloposki, O. (2003). Retranslations in the Age of Digital Reproduction. *Cadernos de tradução*, 1(11), 19-38.
- Kozinets, R. (2010). Netnografi: Pazarlamacının Gizli Silahı. <http://kozinets.net/wp-content/uploads/2012/01/netnography-turkish.pdf>. 05.05.2016.
- Lefevre, A. (2004). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. Shanghai: Foreign Language Education Press
- Li, Y. (2013). A General Review of Existing Retranslation Study. *Theory & Practice in Language Studies*, 3(10), 1908-1912.
- Marx, K., & Engels, F. (2015). *Komünist Manifesto*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- McDonough Dolmaya, J., & del Mar Sánchez Ramos, M. (2019). Characterizing online social translation. *Translation Studies*, 12(2), 129-138. <https://doi.org/10.1080/14781700.2019.1697736>
- O'Hagan, M. (2009). Evolution of user-generated translation: Fansubs, translation hacking and crowdsourcing. *The Journal of Internationalization and Localization*, (1), 94-121.
- O'Hagan, M. (2016). "Massively Open Translation: Unpacking the Relationship Between Technology and Translation in the 21st Century", *International Journal of Communication* 10, 929-946.
- Öncül Analitik Felsefe Topluluğu. (2018, Ocak). *Manifestomuz*. <https://onculanalitikfelsefe.com/manifestomuz/>
- Pamplona, F. (2022, October 18). Açık Bilim Nedir ve Araştırmalarda Neden önemlidir?. Mind the Graph Blog. <https://mindthegraph.com/blog/tr/acik-bilim-ne-dir/>
- Pérez-González, L. & Susam-Saraeva S. (2012). Non-professionals translating and interpreting: Participatory and engaged perspectives, *The Translator* 18(2), ss. 149-165.
- Pym, A. (2014). *Method In Translation History*. Routledge.
- Savran, S., & Tonak, E. A. (2018). Türkiye'de Marx'ın Kapital'i. *Mülkiye Dergisi*, 42(1), 127-144.
- Seferoğlu, B. M. (2019, December 26). Analitik Felsefe Nedir? Kıta Felsefesi Nedir? Aralarındaki Farklar Nelerdir?. Evrim Ağacı. <https://evrimagaci.org/analitik-felsefe-nedir-kita-felsefesi-nedir-aralarindaki-farklar-nelerdir-7926>
- Topakaya, A. (2008, Spring). Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx'ı Yeniden Okumak. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/to-read-marx-in-the-context-of-historical-materialism.pdf>
- Tümkiye, S. (2020b). Analitik Felsefe Diye Bir Felsefe Okulu Var Mıdır? *Felsefe Dünyası*, 290-309.
- Uçar, Ö. (2021). Bir 'hayalet' (Darwin) ve bir 'kabus' (Marx) Türkçeye ilk girdiğinde... Tarih Dergi. <https://tarihdergi.com/bir-hayalet-darwin-ve-bir-kabus-marx-turkceye-ilk-girdiginde/>

Atf biçimi / How cite this article

Demirsoy H.M., Süter Görgüler, Z. (2024) A *Spectre* is haunting digital network: rewriting of Karl Marx by volunteer translators. İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies, 20, 13-31. <https://doi.org/10.26650/ijuts.2024.1447190>